REPUBLIKA E KOSOVËS
REPUBLIC OF KOSOVO-REPUBLIKA KOSOVA
KUVENDI I KOMUNËS NË SUHAREKË
MUNICIPAL ASSEMBLY- SUHAREKË-SKUPSTINA OPSTINE SUVA REKA

DRAFT-PLANI PËR NDËRHYRJE NDËR-SEKTORIALE PËR NDRYSHIMET KLIMATIKE 2023-2028

Tetor, 2022

Përkrahur nga:

Shkurtesat dhe simbolet e përdorura në tekst:

VDKZ	Veprimet e duhura kombëtare për zbutje ndaj ndryshimeve klimatike
QKZhGj	Qendra Komunale për zhvillim të gjelbër
EE	Efiçienca e energjisë
BRE	Burimet e ripërtëritshme të energjisë
CO_2	Dioksidi i karbonit
NVKA	Ngrohje, ventilim dhe kondicionim i ajrit
GS	Gazrat serrë (Gazrat që e krijojnë "efektin serrë")
ZKE	Zyra komunale për energji
MKE	Menaxheri komunal i energjisë
UNDP	United Nations Development Programme (Programi për zhvillim i Kombeve të bashkuara)
nZEB	Ndërtesat afër zero energji (Near Zero Energy Buildings)
PKVEE	Plani komunal i veprimit për efiçiencë të energjisë
DKA	Drejtoria komunale e arsimit
QMF	Qendra e mjekësisë familjare
QKMF	Qendra kryesore e mjekësisë familjare
Sh.F.M.U.	Shkolla fillore dhe e mesme e ulët
PV	Fotovoltaike
FKEE	Fondi i Kosovës për efiçiencë të energjisë
ESCO	Kompanitë për shërbime energjetike (Energy Service Companies)
LED	Light emitting diode (dioda e emetimit të dritës)
PKMM	Plani Komunal për menaxhim mbeturinave
MMPHI	Ministria e Mjedisit, Planifikimit hapësinor dhe Infrastrukturës
PZHK	Plani zhvillimor komunal
HZK	Harta zonale komunale
BE	Bashkimi Evropian
m	Metër
m^2	Metër në katror
m^3	Metër në kub
$kgCO_2$/vit	Kilogram dioksid karboni për vit
ME	Ministria e ekonomisë
mil.m^3	Milion metër kub
km	Kilometër
MBPZhR	Ministria e bujqësisë, pylltarisë dhe zhvillimit rural
MTI	Ministria e tregtisë dhe industrisë
€	Euro

Përmbajtja

1. Hyrje 6
2. Qëllimi 7
3. Metodologjia 7
3.1. Plani i veprimit 7
4. Profili i Komunës së Suharekës 8
4.1. Legjislativi 8
4.2. Ekzekutivi 9
4.3. Ekonomia 9
4.4. Infrastruktura teknike 9
4.5. Infrastruktura publike dhe sociale 9
4.6. Mjedisi dhe ndotja mjedisore 10
4.7. Sipërfaqet me rrezikshmëri 10
4.7.1. Vërshimet 10
4.7.2. Erozioni 11
4.8. Shfrytëzimi aktual i tokës 11
4.9. Kushtet klimatike 11
4.10. Malet dhe luginat 12
4.11. Karakteristikat hidrografike 12
4.12. Asetet e trashëgimisë natyrore 13
4.13. Emetimet e gazrave serrë në Komunën e Suharekës 13
5. Dokumentet ekzistuese të ndërlidhura me hartimin e planit ndër-sektorial 14
6. Analiza e sektorit të energjisë 15
6.1. Konsumi i energjisë në nivel të Kosovës 15
6.2. Konsumi i energjisë në nivel të komunës së Suharekës 16
6.2.1. Ndërtesat publike komunale dhe flota komunale e automjeteve 16
6.2.2. Ndriçimi publik i rrugëve 17
6.3. Ulja e Gazrave Serrë përmes masave të planifikuara dhe të propozuara në sektorin e energjisë 18
6.4. Plani i masave për sektorin e energjisë 19
7. Analiza e sektorit të menaxhimit të mbeturinave 31
7.1. Menaxhimi i mbeturinave në Kosovë 31
7.1.1. Deponimi i mbeturinave komunale 31
7.1.2. Mbulueshmëria me shërbim të mledhjes së mbeturinave komunale 31
7.1.3. Arkëtimi në nivel vendi 32
7.2. Menaxhimi i mbeturinave në Komunën e Suharekës 32

7.2.1. Mbulueshmëria me shërbim të mbeturinave në territorin e Komunës 33
7.2.2. Arkëtimi në Komunën e Suharekës 34
7.2.3. Gjenerimi i mbeturinave në Komunën e Suharekës 34
7.2.4. Deponitë e mbeturinave 34
7.2.5. Ndarja e mbeturinave 35
7.2.6. Zvogëlimi dhe riciklimi i mbeturinave 35
7.3. Ulja e Gazrave Serrë përmes masave të planifikuara dhe të propozuara në sektorin e menaxhimit të mbeturinave 35
7.4. Plani i masave për sektorin e mbeturinave 37
8. Analiza e sektorit të Transportit 43
8.1. Konsumi i produkteve energjetike dhe emetimet në sektorin e transportit në Suharekë 44
8.2. Rreziqet nga ndryshimet klimatike në transport dhe përshtatja 45
8.3. Ulja e Gazrave Serrë përmes masave në sektorin e transportit 45
8.4. Plani i masave në sektorin e transportit 46
9. Analiza e sektorit të Shërbimeve Publike 53
9.1. Trajtimi i shërbimeve publike nga aspekti i ndryshimeve klimatike 53
9.2. Plani i masave në sektorin e shërbimeve publike 55
10. Zhvillimi rural 61
10.1. Veprimet për uljen e emetimit të GS dhe veprimet për përshtatje për sektorin e zhvillimit rural 62
10.2. Plani i masave në sektorin e zhvillimit rural 63
11. Referencat 78
12. Shtojcat 78
12.1. Veprimet e duhura kombëtare te Zbutjes (VDKZ-të) 78
12.2. Grupi Punues 79

Lista e tabelave

Tabela 1. Numri i objektivave, masave, veprimeve si dhe kostoja për zbatimin e tyre sipas sektorëve 7
Tabela 2. Karakteristikat hapësinore të Komunës 8
Tabela 3. Sipërfaqja dhe përqindja e sipërfaqeve të ndërtuara sipas kategorive 11
Tabela 4. Vlerat mesatare klimatike 12
Tabela 5. Asetet e trashëgimisë natyrore nën mbrojtje 13
Tabela 6. Pasqyra e potencialit te kursimeve te energjisë në Komunën e Suharekës 16
Tabela 7. Lista e projekteve për investimet prioritare sipas PKVEE 16
Tabela 8. Shpenzimet e energjisë në raport me buxhetin komunal për vitin 2017 16
Tabela 9. Shpejtësitë mesatare mujore të erës (në m/s) në vende të matura në zonën e Suharekës 18
Tabela 10.Shkalla e mbulimit me shërbim të mbledhjes së mbeturinave 33
Tabela 11.Pasqyra e përgjithshme e mbulimit me shërbim të mbledhjes dhe transportit të mbeturinave komunale në vitet 2019 dhe 2020, ... 33
Tabela 12.Sasia e mbeturinave komunale të grumbulluara dhe të gjeneruara në Suharekë, ... 34
Tabela 13. Numri i deponive ilegale në Suharekë në vitin 2019/2020 35
Tabela 14. Qasja në infrastrukturën për ndarjen e mbeturinave komunale në burim, në vitin 2019, ... 35

Lista e figurave

Figura 1. Pozita gjeografike e komunës së Suharekës 8
Figura 2. Konsumi final i energjisë në Kosovë sipas sektorëve 15
Figura 3. Pjesmarrja e burimeve energjetike në konsumin e energjisë në Kosovë në 2021 15
Figura 4. Shpenzimet komunale për lëndë djegëse dhe energji elektrike, 2017 17
Figura 5. Krahasimi i konsumit mesatar specifik të energjisë për ndërtesat komunale të përzgjedhura në komunën e Suharekës 17
Figura 6.Mjetet motorike dhe jo motorike të regjistruara në periudhën 2011-2020 43
Figura 7.Tranzicioni i drejtë: pesë fushat e veprimeve për investitorët 61

1. Hyrje

Ndryshimet klimatike në nivelin global janë bërë një nga sfidat më të mëdha të ditëve të sotme dhe kërkimet shkencore kanë treguar se shkaku kryesor është rritja e emetimit të gazrave me efekt serrë të shkaktuar nga djegia e lëndëve djegëse fosile, bujqësia intensive dhe prerja e pyjeve. Ndikimi i ndryshimeve klimatike në një sektor të caktuar dhe cenueshmëria e tij mund të jenëtë ngjashme në disa raste ose në disa vende të ndryshme, por fatkeqësisht nuk ka udhëzime të përgjithshme për përshtaje. Çdo rast është i veçantë dhe secilit rast duhet t'i jepet një zgjidhje individuale - ndryshimet klimatike ndikojnë globalisht, por masat e përshtatjes ndaj ndryshimeve klimatike janë padyshim në përputhje me rrethanat lokale të vendit ose territorit të caktuar.Pasojat e ndryshimeve klimatike në shoqëri dhe në proceset sociale janë të ndryshme dhe të gjitha rezultojnë në një rritje të cenueshmërisë së njerëzve dhe sistemeve natyrore. Veprimet për përballjen me ndryshimet klimatike janë të mundura në dy mënyra, që janë,veprimetpër eleminimin ose zvogëlimin e shkaktarëvetë ndryshimeve klimatike, gjegjësisht pengimi apo zbutja e ndryshimeve klimatike, ose veprimet për përshtatje ndaj pasojave të ndryshimeve klimatike, gjegjësisht përshtatja ndaj ndryshimeve klimatike. Pengimi/zbutja e ndryshimeve klimatike synon të zvogëlojë emetimin e gazeve serrë (GS) dhe/ose të rrisë kapacitetet absorbuese të këtyre gazrave.

Përfshirja e zbutjes dhe përshtatjes efektive dhe të barabartë në planifikimin e zhvillimit mund të zvogëlojë cënueshmërinë, të ruajë dhe të rivendosë ekosistemet dhe të mundësojë zhvillim rezistent ndaj ndryshimeve klimatike. Kjo veçanërisht është sfiduese në lokalitetet me burime të kufizuara njerëzore dhe financiare. Zgjidhjet e integruara dhe gjithëpërfshirëse të orientuara nga sistemi, të bazuara në barazi dhe drejtësi sociale dhe klimatike, ulin shkallën e rreziqeve dhe mundësojnë zhvillim rezistent ndaj ndryshimeve klimatike [1].

Komunat e Kosovës menaxhojnë me territorin e tyre dhe janë përgjegjëse për hartimin dhe zbatimin e planeve zhvillimore lokale. Është veçanërisht e rëndësishme që gjatë hartimit të këtyre planeve, komunat të përfshijnë aspeketet e koordinimit ndërsektorial për trajtimin e ndryshimeve klimatike. Në përputhje me këtë, Komuna e Suharekës me mbështetjen e Programit për Zhvillim të Kombeve të Bashkuara (UNDP) është duke zbatuar projektin "Fuqizimi i Veprimit Lokal për Klimën".Projekti ka për qëllimtë përshpejtojë përpjekjet për uljene emetimeve të përgjithshme të gazrave serrë (GS) nëpërmjet ndërhyrjeve ndërsektoriale, duke përfshirë masat për zbutje dhe përshtatje ndaj ndryshimeve klimatike. Komuna e Suharekës e ka themeluar Qendrën Komunale për Zhvillim të Gjelbër, e cila shërben si qendër për planifikim të ndërhyrjeve, projekteve dhe është mbikëqyrëse e Veprimeve të Duhura Kombëtar për Zbutje (VDKZ) komunale. Në të ardhmen kjo do t'i mundësojë komunës së Suharekës definimin e prioriteteve lidhur me klimën dhe veprimet për zbutje.

Përë planifikuar dhe koordinuar ndërhyrjet e përbashkëta për ndryshime klimatike, Plani për ndërhyrje ndër-sektoriale për ndryshimet klimatike 2023-2028 i Komunës së Suharekës i përfshinë sektorët e energjisë, transportit, menaxhimit të mbeturinave, shërbimeve publike dhe zhvillimit rural. Ky plan i përfshinë edhe sygjerimet për zvogëlimin e pabarazive brenda shoqërisë, qoftë pabarazinë gjinore, apo grupet e margjinalizuara. Bazuar në këtë plan, komuna do të mund të përcaktojë portofolin e ndërhyrjeve të detyrueshme dhe të mundshme për të arritur uljen e synuar të emetimeve të GS-ve.

[1] Climate Change 2022, Impacts, Adaptation and Vulnerability; Summary for policy makers

2. Qëllimi

Plani ndër-sektorial ka për qëllim të përcaktojë ndërhyrjet nga sektorët relevant për të arritur uljen e synuar të emetimeve të GS-ve për Komunën e Suharekës përmes formulimit përmbledhës të ndërhyrjeve të VDKZ-ve nga sektorët e energjisë, transportit, shërbimeve publike, menaxhimit të mbeturinave dhe zhvillimit rural për të përcaktuar prioritetet e ndërhyrjeve.

3. Metodologjia

Për zhvillimin e Planit për ndërhyrje ndër-sektoriale për ndryshimet klimatike (PNNNK) për komunën e Suharekës është ndjekur përafërsisht e njëjta qasje dhe proces që është zbatuar gjatë përpilimit të Planit për ndërhyrje ndër-sektoriale për ndryshimet klimatike për komunën e Prizrenit në vitin 2019, kjo për shkak se PNNNK-ja është i njëjti dokument me rëndësi të njëjtë dhe mbulon sektorët e njëjtë për të dyja komunat. Natyrisht, vizioni i vendimmarrësve, nevojat e njerëzve dhe konteksti i komunave nuk është i njëjtë dhe kjo përfshin cenueshmëritë e ndryshme që komunat kanë ndaj ndryshimeve klimatike të cilat mund të ndryshojnë nga një komunë në tjetrën. Kjo është analizuar dhe PNNNK për Suharekën është në përputhje me rrethanat dhe gjendjen në kontekstin lokal.

Përpara fillimit të konsultimeve dhe diskutimeve me Qendrën Komunale për Zhvillim të Gjelbër (QKZhGj),janë analizuar planet dhe strategjitë ekzistuese sektoriale përkatëse kombëtare dhe komunale që kanë shërbyer si pikënisje për diskutim me QKZhGj. Në Plan janë të përfshira veprimet dhe sygjerimet për rreziqet e mundshme të lidhura me gjininë dhe është siguruar qasja ndërsektorale e përgjegjshme gjinore. Në konsultim të ngushtë me ekipin e projektit të UNDP-së dhe QKZhGj është rënë dakord për sektorët që do të mbulohen në PNNNK, të cilët janë: sektori i energjisë, sektori i menaxhimit të mbeturinave, sektori i transportit, sektori i shërbimeve publike dhe sektori i zhvillimit rural. Secili sektor i komunës është analizuar veçmas dhe është diskutuar me QKZhGj në punëtoritë e mbajtura me 14-15 prill 2022 dhe 31 maj 2022. Bazuar në diskutimet dhe propozimet e dala nga punëtoritë e lartëpërmendura, është përpiluar drafti i Planit të veprimit me projektet të ndara sipas sektorëve. PNNK i përmban projektet e propozuara me detaje si: treguesit e suksesit, institucioni përgjegjës për të zbatuar, periudhën e zbatimit, kostot e investimeve, burimet e financimit, uljene emetimeve të CO_2(aty ku ka qenë e mundur të llogaritet) sipas secilit veprim përfshirë edhe prioritetin e zbatimit. Drafti i PNNNK është prezantuar para organizatave të shoqërisë civile(OSHC) dhe sektorit privat në punëtorinë e mbajtur me 20 korrik 2022, ku janë diskutuar projektet e përfshira në draftin PNNNK dhe janë marrë propozime të reja nga pjesëmarrësit, të cilat janë inkorporuar në dokumentin e PNNNK.

3.1. Plani i veprimit

Për secilin sektor të analizuar është zhvilluar Plani i masave të veprimit për zbatimin e PNNNK veçmas për secilin sektor. Në tabelën e mëposhtme është përmbledhur numri i objektivave, masave, veprimeve për t'i zbatuar dhe kostoja financiare për zbatimin e të gjitha masave dhe veprimeve.

Tabela 1. Numri i objektivave, masave, veprimeve si dhe kostoja për zbatimin e tyre sipas sektorëve

	Energjia	Menaxhimi i mbeturinave	Shërbimet publike	Transporti	Zhvillimi rural
Numri i objektivave	8	5	5	5	4
Numri i masave	11	9	7	10	12
Numri i veprimeve	31	21	19	23	51
Kosto për zbatim (€)	17,334,000,0	2,290,000.0	42,627,033,0	4,256,000,0	6,160,000.0
				Kostoja për zbatimin e tërë PNNNK:	72,667,033.0

4. Profili i Komunës së Suharekës[2]

Komuna e Suharekës gjendet në pjesën jugore të Kosovës. Kufizohet me komunën e Prizrenit, Mamushës, Rahovecit, Malishevës, Lipjanit, Shtimes, Ferizajt dhe Shtërpcës. Shtrihet në gjerësi gjeografike veriore prej 42°15’ – Parku Nacional “Sharri” (jugu), 42°30’ – Malet e Berishës dhe Javori (veriu). Gjatësia gjeografike lindore: 20°45’- komuna e Rahovecit (perëndim), 21°00’- Malet e Jezercit, Guri i Dellocit (lindje).

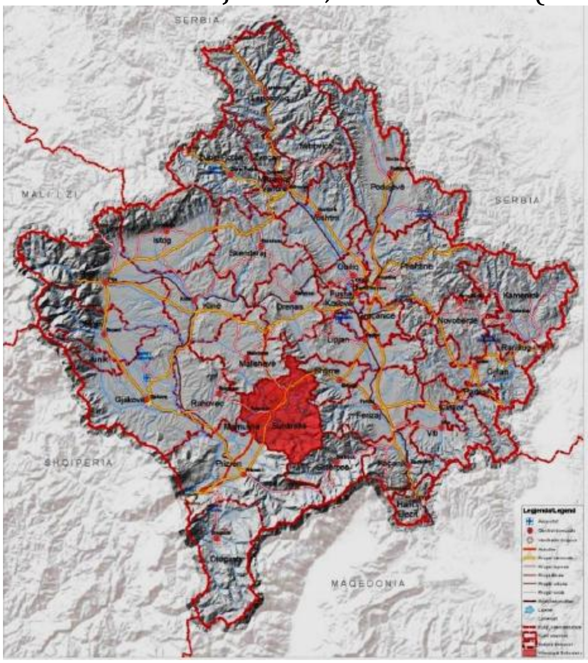

Figura 1. Pozita gjeografike e komunës së Suharekës

Tabela 2. Karakteristikat hapësinore të Komunës[3]

Sipërfaqja km^2	Numri i banorëve rezident 2011	Numriibanorëve jo-rezident 2011	Dendësia (banorë/km^2)	Lartësia mesatare mbidetare
361.78	59,722	28,418	165	455 m – 1760 m

Të dhënat në tabelën e sipërme bazohen në regjistrimin e fundit zyrtar të vitit 2011, i cili rezulton se në Komunë jetojnë gjithsejtë 59,722 banorë dhe 9145 ekonomi familjare.

4.1. Legjislativi

Asambleja komunale ka 31 anëtarë që vijnë nga pesë(5) subjekte politike dhe një iniciativë qytetare që ka një (1) asambleist. Nga anëtarët e Asamblesë Komunale13 janë gra dhe 18 burra[4]. Kryesuesi i Kuvendit të Komunës së Suharekës është z. Bexhet B. Kuçi.

[2]Planizhillimor komunal Suharekë, 2021-2029
[3]Planizhillimor komunal Suharekë, 2021-2029
[4]https://kk.rks-gov.net/suhareke/asambleistet/

4.2. Ekzekutivi

Komuna udhëhiqet nga kryetari i komunës z.Bali Muharremaj, i zgjedhur në mandatin e tij të dytë me 50.36% të votave që në raundin e parë të zgjedhjeve komunale të vitit 2021. Ekzekutivi komunal i ka 10 drejtori. Katër (4) drejtori udhëhiqen nga drejtoresha gra dhe gjashtë (6) drejtori udhëhiqen nga drejtora burra. Drejtoritë që udhëhiqen nga drejtoreshat gra janë: Administrata, Inspekcioni, Kultura dhe Shëndetësi dhe mirëqenie sociale. Drejtoritë që udhëhiqen nga burrat janë: Arsimi, Bujqësia, Financat, Pronë dhe Kadastër, Shërbimet publike, mjedis dhe emergjencë, si dhe Urbanizëm dhe planifikim[5].

4.3. Ekonomia[6]

Zhvillimi Ekonomik në Komunën e Suharekës kryesisht bazohet në disa fusha të cilat janë me prioritet për zhvillimin e komunës dhe janë vlerësuar si mundësi e mirë për zhvillim në fusha si: Agrokulturë, Turizëm, Energji dhe Prodhim.

Ndërmarrjet e vogla dhe të mesme karakterizohen me zhvillime të ndryshme të veprimtarive, ndërsa si ndërmarrje të mëdha janë Fabrika e Prodhimit të gomës ”Ballkan”, Fabrika e prodhimit të verës “AgroKosova Holding”, Fabrika për përpunimin e lëkurës ”Solid”, Fabrika për tekstil “Arta-Tex”, Fabrika për përpunimin e produkteve të mishit “Flor-en”, fabrika për përpunimin e pijeve freskuese joalkoolike “Frutex”, dhe një sërë ndërmarrjesh për përpunimin e produkteve të drurit, plastikes, aluminit, metalit, etj.

Një aspekt të rëndësishëm të zhvillimit ekonomik paraqesin Zona Industriale në Shirokë dhe Agro Zona në Samadrexhë si dhe autostrada Morinë-Merdare që praktikisht kalon mes përmes komunës së Suharekës.

4.4. Infrastruktura teknike[7]

Si në mbarë Kosovën edhe në territorin e komunës së Suharekës, infrastruktura teknike e rrjedhimisht edhe shërbimet publike që ndërlidhen me të nuk janë në nivel të kënaqshëm të zhvillimit. Kjo çështje është problem sidomos sa i përket nivelit të zhvillimit të infrastrukturës ujore dhe për këtë arsye ka nevojë për përpjekje më të mëdha të shoqërisë që ky problem të zgjidhet apo të zbutet. Komuna e Suharekës ka pozitë më të pafavorshme (pas Malishevës) në Kosovë për burim të sigurt të ujit të pijshëm.

Problem është po ashtu furnizimi jo i mirë me energji elektrike ku rrjeti elektrik në disa pjesë është shumë i amortizuar, tensioni i dobët dhe ka ndërprerjetë furnizimit. Rrjeti rrugor është në gjendje relativisht të mirë ku të gjitha vendbanimet janë të lidhura me rrugë të asfaltuara.

Furnizimi i banorëve të Komunës së Suharekës me ujë të pijshëm, momentalisht përcillet me probleme të mëdha. Me probleme përcillen edhe fshatrat që kanë sistemin e ujësjellësit. Kapaciteti ekzistuese eksploatues i burimeve ujore është 0.17 m^3/s, derisa 0.121 m^3/s aktualisht shfrytëzohen për furnizim.

4.5. Infrastruktura publike dhe sociale[8]

Ndërtesat administrative dhe publike janë të përqendruara në pjesën më të madhe në qytetin e Suharekës, si qendër komunale. Në këtë qytet janë të shtrira institucionet e nivelit komunal si Kuvendi i Komunës, Gjykata Komunale, Zyra Komunale e Punësimit,

[5] https://kk.rks-gov.net/suhareke/
[6] Planizhillimor komunal Suharekë, 2021-2029
[7] Planizhillimor komunal Suharekë, 2021-2029
[8] Planizhillimor komunal Suharekë, 2021-2029

zyra e Postës dhe Telekomit, shërbimet bankare, Stacioni i Autobusëve, Zjarrfikëset dhe Stacioni Policor. Ndërkaq në vendbanimet tjera numri i këtyre institucioneve është tejet i vogël dhe përfshinë disa zyre të vendit dhe ofiqari nëpër disa fshatra, dy zyre postare në Samadrexhe dhe Mushtisht si dhe një stacion policor po ashtu në Mushtisht.

Shërbimet e administratës publike ofrohen përmes ndërtesës kryesore komunale në Suharekë dhe 7 bashkësive lokale rurale Suharekë, Mushtisht, Studençan, Duhël, Gjinoc, Nishor, Bukosh, Mohlan dhe, të cilat ofrojnë distanca të shkurta nga vendbanimet të cilat i shërbejnë.

Arsimi:Në nivel komunal, procesi arsimor zhvillohet në tri nivele, arsimin parashkollor, fillor dhe të mesëm. Rrjeti i ndërtesave të arsimit përbëhet prej 29 shkollave për Arsimin Fillor dhe të Mesëm të Ultë dhe në 3 shkolla të Arsimit të Mesëm të Lartë, ku përfshihen 11522 nxënës, ndërsa në procesin edukativo-arsimor janë të angazhuar rreth 1000 të punësuar, prej tyre 786 mësimdhënës dhe 38 edukatore si dhe stafi udhëheqës, administrativ dhe mbështetës teknik.

Shëndetësia: Shërbimi publik shëndetësor në komunën e Suharekës është i organizuar në tri nivele, në Qendrën Kryesore të Mjekësisë Familjare (QKMF) në Suharekë, qendra të mjekësisë familjare 6 njësi në Mushtisht, Studenqan, Gjinoc, Duhël, Mohlan dhe Bukosh si dhe ambulanca 5 njësi: në Grejkoc, Samadraxhë, Sopi, Nishor dhe Dobërdolan.

4.6. Mjedisi dhe ndotja mjedisore[9]

Në komunën e Suharekës ndotja e mjedisit është evidenteKryesisht ndotja më e madhe bëhet me lëshimin e ujërave të zeza nga kanalizimet e vendbanimeve si dhe nga objektet industriale direkt në lumenj. Gjithashtu hedhja e mbeturinave të ngurta pranë rrugëve dhe lumenjve përbën një problem të madh. Në mes të Reshtanit dhe Neprebishtit në lum bëhet eksploatimi i rërës. Për shkak të nevojave për djegie të drurit për ngrohje të hapësirës por edhe për veprimtari ekonomike pyjet dëmtohen pa rrespektuar kriteret e shfrytëzimit të tyre.

4.7. Sipërfaqet me rrezikshmëri

4.7.1. Vërshimet

Sipas Planit Zhvillimor Komunal të Suharekës (2020-2028), lumi Toplluha i cili kalon nëpër qytet paraqet rrezik të lartë për qytetar, pasi vite me radhë pas të reshurave të mëdha atmosferike ka dal nga shtrati i tij dhe ka vërshuartokat e në disa raste edhe shtëpitë që kanë qenë përreth. Vërshime ka pasur edhe në disa fshatra si në: Semetisht, Studençan dhe Neprebisht por me një shkallë të rrezikshmërisë më të vogël.

Me rregullimin e kanaleve përcjellës, nga gryka e Dubiqakut dhe përroskave të cilat shkaktonin vërshimenga drejtimi i Biraçit, në drejtim të Lumit Toplluha është bërë një zgjidhje e mirë për evitimin e vërshimeve për Suharekën.

Pasi që lumi Toplluha shumëshpesh vërshonte, në pjesën e tij që kalon nëpër qytet është bërë rregullimi i shtratit të tij. Shtrati i rregulluar është iformës katërkëndëshe. Stomet e tij janë të veshur me gurë. Mirëpo, lumi Toplluha në pozicionin në mes të Suharekës dhe Mamushës (në komunën e Prizrenit), rrezikon që t'i vërshoj sipërfaqet e tokës bujqësore.

[9]Planizhillimor komunal Suharekë, 2021-2029

4.7.2. Erozioni

Për sa i përket erozionit, rrëshqitje të theksuara të tokës ka pasur në fshatin Vraniq, ku janë rrezikuar edhe shtëpitë e banimit. Gjithashtu lëvizje erozive të tokës kanë ndodhur edhe në vendin e quajtur “Gradina” në dalje të qytetit përreth rrugës kryesore për në Prizren, ku nga lëvizjet e tokës janë dëmtuar disa shtëpi. Lëvizje erozive të tokës por në masë më të vogël janë shënuar edhe në fshatrat: Vraniq, Peçan, Budakovë dhe Papaz.

Sa i përket pikave me rrezikshmëri potenciale në komunën e Suharekës, në bazë të vlerësimit nga Drejtoria përkatëse në komunë është konstatuar se nuk ekziston asnjë e tillë[10].

4.8. Shfrytëzimi aktual i tokës

Territori i Komunës së Suharekës është i dominuar me pjesë kodrinore-malore që mundëson zhvillimin e ekonomisë pyjore, turizmit dhe blegtorisë, ndërsa sipërfaqet e rrafshëta shfrytëzohen për aktivitete tjera bujqësore dhe për ngritjen e vendbanimeve. Komuna e Suharekës, vlerësohet se ka 53.75% tësipërfaqesme tokë Pyjore dhe 41.58% metokë bujqësore. Në vazhdim janë të paraqitura të gjitha shfrytëzimet ekzistuese të territorit të komunës së Suharekës në sipërfaqe për hektar si dhe në përqindje.

Tabela 3. Sipërfaqja dhe përqindja e sipërfaqeve të ndërtuara sipas kategorive

Shfrytëzimi i tokës sipas	Sipërfaqja (ha)	%
Sipërfaqe ujore	189.41	0.6
Shfrytëzim tjetër/Toke natyrore e cila nuk është nën ndonjë shfrytëzim tjetër ekonomik /Toke natyrore e cila nuk është në funksion tjetër ekonomik	26.46	0.08
Prodhim Tretësor / Shërbim i komunitetit	220.41	0.7
Prodhim dytësor/ Industri e prodhimeve të lehta	291.86	0.92
Prodhim dytësor/Minierë dhe gurore/Miniera dhe gurore tjetër	124.15	0.39
Prodhim Parësor / Bujqësi	13140.43	41.58
Prodhim Tretësor / Shërbim tregtar	54.22	0.17
Prodhim Tretësor / Shërbim kulturor, argëtues dhe rekreativ / Hapësire e hapur rekreative	26.95	0.09
Banim/Banim me funksione të tjera te përputhshme	315.29	1.0
Prodhim Parësor / Pylltari / Pylltari e bazuar në rotacion të mesëm apo të gjatë	16985.97	53.75
Prodhim Tretësor / Shërbim kulturor, argëtues dhe rekreativ / Hapësire e hapur rekreative	200.09	0.63
Rrjetet e transportit, logjistikës dhe Infrastrukturës publike / Rrjetet e transportit	5.51	0.02
Banim / Banim i përhershëm	2198.63	0.06

4.9. Kushtet klimatike[11]

Temperatura mesatare vjetore e ajrit në Suharekë është 11.6^{0}C. Në muajin gusht lajmërohet maksimumi absolut prej 38.2 ^{0}C. Amplituda absolute është 52.3 ^{0}C. Komuna e Suharekës gjendet në jug të Kosovës dhe ka klimë kontinentale me ndikim mesdhetar.

[10]Planizhillimor komunal Suharekë, 2021-2029
[11]Planizhillimor komunal Suharekë, 2021-2029

Në vijim janë radhitur vlerat kyçe klimatike:

- Vlerat mesatare relative vjetore e lagështisë në Suharekë është 74.3%. Lagështia më e ulët relative e ajrit në Suharekë është në muajin gusht 63.2%.
- Vlera mesatare e të reshurave në Suharekë është 674.0 mm. Të reshurat më të mëdha janë në muajin tetor ndërsa më të vogla në muajin shkurt dhe janar.
- Të reshurat më të mëdha në Suharekë janë gjatë muajit mars 169.6 mm, ndërsa sasia minimale e të reshurave në këtë territor është 410.0 mm.
- Shpejtësinë mesatare më të madhe e kanë erërat nga jugperëndimi (4.6m/sek) dhe verilindja (3.6m/sek).

Tabela 4. Vlerat mesatare klimatike

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Mes. Vjet.
Temp. max.	16.4	20	25.5	26.3	32.3	36.5	37	38.2	35	30.2	23.8	22	**38.2**
Temp. min.	-14.1	-12.4	-10.4	-3	1	7	6	6.2	1.5	-1.8	-9	-11	**-14.1**
Temp. mes.	0	1.7	5.3	11.5	15.7	19.8	22.7	22.3	18.2	11.7	7.2	3.3	**11.6**
Lagështia (%)	84.5	76.6	75.4	75.0	75.0	69.4	63.6	63.2	68.1	71.8	85.7	34.2	**74.3**
Shtypja atmosfrike	954.1	949.6	938.4	942.6	948.5	950.1	948.4	948.2	948.6	948.6	948.7	948.6	**947.9**
Shpejtësia e erës (m/s)	1.0	1.5	2.5	2.7	1.9	2.4	2.2	1.9	1.8	1.8	2.2	2.6	**2.0**
Reshejt - shi	33.0	12.0	26.0	47.0	89.0	124.0	36.0	37.0	31.0	136.0	70.0	33.0	**674.0**
Reshjet - borë	0.4	3.9	4.2	2.1	0.3	0.1	0.4	3.9	4.2	2.1	0.3	0.1	**0.4**

4.10. Malet dhe luginat [12]

Komuna e Suharekës është e rrethuar me male të larta dhe atë në veriperëndim me malet e Pagarushës dhe të Temeqinës me lartësi mbidetare prej 796 deri 828 m, në veri me ato të Carralevës 922 deri 1048m, në lindje me malet e Jezercit 1677m (Kryet e Ahishtes) dhe në juglindje me malet e Sharrit (Dera e Pashës) 2092m, ndërsa në perëndim shtrihet në rrafshina (ultësira) e Prizrenit.

Lartësia mesatare mbidetare në komunë është 455 m. Vetë qyteti i Suharekës gjendet në lartësi mbidetare prej 400 m. Sipërfaqja e komunës është 361 km^2 që mbulon 3.3% të territorit të Kosovës.

4.11. Karakteristikat hidrografike

Komuna e Suharekës ka rrjet të zhvilluar hidrografik, gjegjësisht ka një numër të madh të lumenjve (përroskave) që kalojnë nëpër territorin e komunës.

Lumenjtë e vegjël janë lumenj me tipare karakteristike për përroskat malore apo lumenj të vegjël, me oscilime shumë të mëdha të sasirave të ujit gjatë vitit. Gjatë kohës së thatë në shumicën e këtyre lumenjve ka pak ose nuk ka ujë fare, kurse gjatë kohës me reshje shpesh ndodh që të ketë vërshime lokale.

Të gjithë ujërat burojnë dhe rrjedhin në territorin e komunës përpos disa përroskave si përroska e Carralevës, Topillës dhe lumit të Bllacës që burimin e kanë në territorin e komunës së Suharekës kurse pjesa më madhe e tyre vazhdojnë rrjedhën dhe derdhen në territorin e komunave tjera.

[12]Planizhvillimor komunal Suharekë, 2021-2029

4.12. Asetet e trashëgimisë natyrore

Në territorin e komunës ka pasuri të lëndëve të para, të metaleve dhe jometaleve. Minerali i kromit gjendet në disa vende por prania e tij është më e theksuar në zonën midis Mushtishtit dhe Grejkocit. Minerali i hekurit ndodhet në shpatiet veriore të Rusenicës deri nën Rrafshin e Uthullave dhe gjendet pranë serialit të rrasave serpentine. Sa u përket jometaleve, në territorin e komunës së Suharekës ka argjilë, shkëmbinj karbonat dhe rrasa grafitë. Me rëndësi ekonomike janë argjila për përpunimin e tullave dhe shkëmbinjtë karbonit për materiale ndërtimore. Grafitet gjenden në jug të fshatit Mushtisht në kontakt të tercierit dhe të rasave klorite-sericite por depërtimi në thellësi i tyre nuk është hulumtuar. Gjithashtu në Biraq në bazë të hulumtimeve të bëra është gjetur një hapësirë ku mund të bëhet shfrytëzimi i gurit për prodhimin e materialit ndërtimor si bazë për asfalt. Kjo pjesë është 90% në pronësi private.

Trashëgimia natyrore:

- Guri i Dellocit
- Burimi i ujit mineral në Reqan
- Rezervati natyror i Rusenicës
- Parku natyror Rahavan
- Lisi në Bllacë
- Parku Kombëtar i Malit Sharr

Në territorin e Komunës së Suharekës është një pjesë e Parkut kombëtar "Sharri" që është mjaft i pasur me pyje halore.

Tabela 5. Asetet e trashëgimisë natyrore nën mbrojtje

Lokacioni	Kategoria	Sipërfaqja (ha)
Rusenica	Rezervat i natyrës	300.00
Malet e Sharrit	Park kombëtar	39000.00
Rahavane	Peizazh i mbrojtur	-

Për shkak të rritjes ekonomike është e domosdoshme të bëhet shfrytëzimi racional i resurseve, gjithmonë duke marrëparasysh ruajtjen dhe mbrojtjen e mjedisit. Pyjet në komunën e Suharekës, së bashku me biodiversitetin e tyre paraqesin një atraksion të posaçëm.Një pjesë e pyjeve janëpjesë e Maleve të Sharrit, që gjendet në pjesën jug-lindore (në jug të Mushtishtit dhe të Dellocit) dhe përbëjnë 18 % të sipërfaqes që përfshihet në regjion të Prizrenit nga sipërfaqja e përgjithshme e parkut nacional "Sharri".

4.13. Emetimet e gazrave serrë në Komunën e Suharekës

Do të plotësohen pas përfundimit të Inventarit të GS për Suharekën.

5. Dokumentet ekzistuese të ndërlidhura me hartimin e planit ndër-sektorial

Në nivelin komunal dokumentet dhe strategjitë relevante zhvillimore të shqyrtuara dhe që janë relevante me hartimin e planit ndër-sektorial për ndryshime klimatike janë:

- Plani zhvillimor komunal i Suharekës (PZHK) 2021-2029
- Projekt Harta zonale e komunës së Suharekës (HZK) 2022-2030
- Strategjia për zhvillim ekonomik lokal për komunën e Suharekës (SZHEL) 2022-2027
- Plani Komunal i veprimit për efiçiencën e energjisë (PKVEE) 2019-2021
- Plani Komunal për menaxhimin e mbeturinave 2016-2021, Komuna Suharekë (Draft)

Institucionet kryesore të Kosovës në nivelin qëndror për hartimin e politikave dhe planeve për mjedisin, klimën, dhe efiçiencën e energjisë janë:

- Ministria e Mjedisit, Planifikimit Hapësinor dhe Infrastrukturës,
- Agjencia për Mbrojtjene Mjedisit të Kosovës,
- Ministria e Ekonomisë,
- Agjencia e Kosovës për Efiçiencë të Energjisë.

Strategjitë dhe planet relevante në nivel vendi janë:

- Plani Kombëtar i Veprimit i Kosovës për Efiçiencë të Energjisë 2010-2018
- Plani Kombëtar i Veprimit i Kosovës për Efiçiencë të Energjisë 2019-2021
- Strategjia për Mbrojtjen e Mjedisit 2013-2022
- Strategjia për Ndryshime Klimatike 2019-2028
- Strategjia e Energjisë 2017-2026
- Strategjia Sektoriale dhe Transportit Multimodal 2015-2025 dhe Plani i Veprimit 5 vjeçar
- Strategjia për Menaxhimin e Mbeturinave 2013-2022

Disa nga ligjet dhe udhëzimet administrative të nxjerra nga MMPH dhe të ndërlidhura me ndryshimet klimatike dhe emetimet e GS:

- Ligji Nr. 04/L-197 2014 - Ligji për kimikate
- Ligji Nr. 04/L-060 2012 - Ligji për mbeturina
- Ligji Nr. 03/L-043 2009 - Ligji për parandalimin dhe kontrollin e integruar të ndotjes
- Ligji Nr. 03/L-025 2009 - Ligji për mbrojtjen e mjedisit
- Ligji Nr. 03/L-214 2010 - Ligj për vlerësimin e ndikimit në mjedis
- Udhëzim Administrativ QRK Nr.19/2013 për qasje në informata për shpenzimin ekonomik të karburanteve dhe emisionin e CO_2 të automjeteve të reja personale
- Udhëzim Administrativ QRK Nr.20/2013 për Zbatimin e Mekanizmave Fleksibël për Zhvillim të Pastër
- Udhëzim Administrativ QRK- Nr. 01/2016 për Mekanizmin e Përcjelljes së Emisioneve të Gazrave Serrë,
- Udhëzim Administrativ QRK Nr.16/2013 për substancat që e dëmtojnë shtresën e ozonit dhe gazrat serrë të fluoruara.
- Udhëzim Administrativ (QRK) Nr. 08 /2016 Për Normat e Lejuara të Shkarkimeve në Ajër nga Burimet e Lëvizshme të Ndotjes
- Udhëzimi administrativ(MI) nr. 01-2012 për ndryshimin dhe plotësimin e UA 2008/13, në Nenin 21, mbi kontrollin teknik të automjeteve

– Udhëzimi administrativ (MI) nr. 04/2016 për kontrollin teknik të automjeteve

6. Analiza e sektorit të energjisë

6.1. Konsumi i energjisë në nivel të Kosovës

Sasia e përgjithëshme e konsumit të energjisë në Kosovë në tre vjetët e fundit (2019, 20120 dhe 2021) ka shënuar një ngritje të lehtë. Në vitin 2020 konsumi ka qenë 1542.85 ktoe apo ngritje prej 2.34% në krahasim me 2019 (1507.52 ktoe), ndërsa në vitin 2021 konsumi ka qenë 1596.4 ktoe apo në krahasim me 2020 ngritja e konsumit të energjisë ka qenë 3.47%.Sasia e konsumit të energjisë sipas sektorëve për vitet2019, 2020 dhe 2021 [13] është dhënë me paraqitje grafike më poshtë:

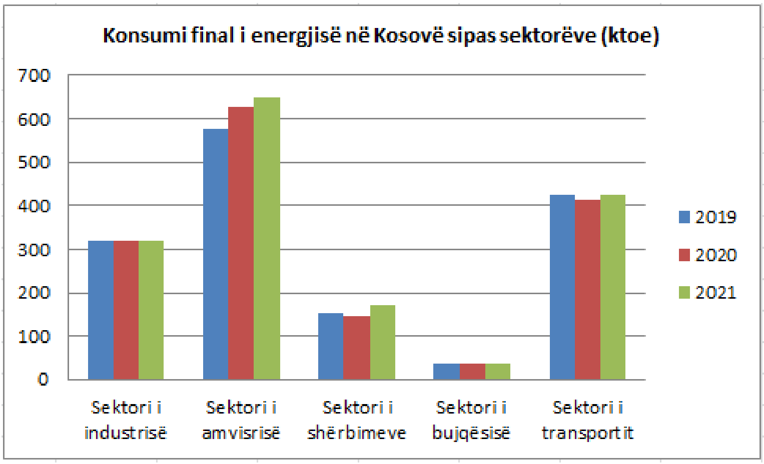

Figura 2. Konsumi final i energjisë në Kosovë sipas sektorëve

Produkti energjetik më i konsumuari gjatë tre vijteve të shqyrtuara ka qenë produkti i derivateve të naftës, në vitin 2021 ka qenë sasinë prej 689.86 ktoe që përbën rreth 43.21% të konsumit total të të gjitha produkteve energjetike, produkti i dytë energjetik më i konsumuari është energjia elektrike në sasi prej 486.56 ktoe, ose rreth 30.48%. pastaj energjia nga biomasa363.34 ktoe, ose me 22.76%. Energjia solare mbetet burimi më i vogël i konsumuar në vlerë prej 0.49 ktoe, apo 0.03%[14].

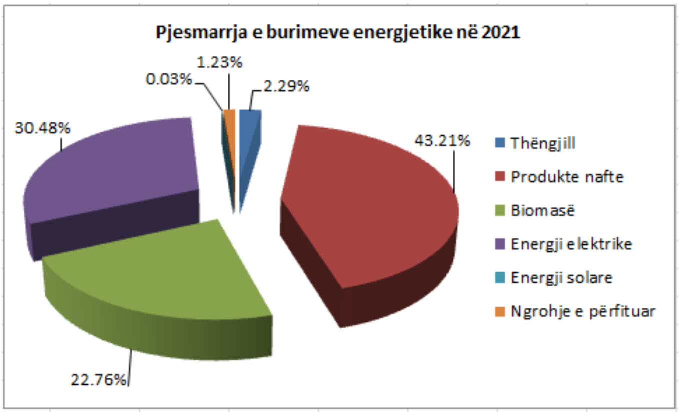

Figura 3. Pjesmarrja e burimeve energjetike në konsumin e energjisë në Kosovë në 2021

[13] Balanca vjetore e energjisë në Kosovë 2019, 2020 dhe 2021. Agjencia e Statistikave të Kosovës
[14] Balanca vjetore e energjisë në Kosovë 2021. Agjencia e Statistikave të Kosovës

6.2. Konsumi i energjisë në nivel të komunës së Suharekës

6.2.1. Ndërtesat publike komunale dhe flota komunale e automjeteve

Dokumenti komunal i cili e trajton energjinë për Komunën e Suharekës është Plani Komunal i Veprimit për Efiçiencë të Energjisë (PKVEE) 2019-2021. PKVEE jep informacion mbi konsumin e energjisë në stokun e ndërtesave komunale - ndërtesat administrative, arsimore dhe shëndetësore si dhe në sektorin e ndriçimit rrugor dhe për flotën komunale dhe kompanitë publike të bazuara në kufijtë e komunës. Më poshtë janë treguar gjetjet nga PKVEE 2019-2021 të Komunës së Suharekës.Analiza e stokut të ndërtesave komunale dhe shërbimeve të ndriçimit rrugor tregon se potenciali i përgjithshëm i kursimeve të energjisë në Komunën e Suharekës është vlerësuar të jetë 4,809MWh në vit.

Tabela 6. Pasqyra e potencialit te kursimeve te energjisë në Komunën e Suharekës

	Konsumi i energjisë (2017) MWh/vit	**Shpenzimet e konsumit të energjisë (2017)**	**Potenciali për kursim** MWh/vit	**Potenciali për kursim** %
Sektori i Ndërtesave Komunale	9,999[15]	€ 311,015	4,611[16]	47%[17]
Sektori i Ndriçimit Rrugor	397	€ 31,739	198[18]	50%[19]
Flota Komunale e Automjeteve	1,806	€ 127,476	-	-
Kompanitë Publike në Komunë	NA	NA	-	-
Gjithsej	**12,202**	**€ 470,231**	**4,809**	

Në kuadër të PKVEE është krijuar një listë e projekteve të investimeve prioritare që përfshin 5 projekte me një kursim të përgjithshëm të energjisë prej 800 MWh/vit dhe investime të cilat varirojnë prej 371,000 – 552,000 Euro.

Tabela 7. Lista e projekteve për investimet prioritare sipas PKVEE

#	**Emri i objektit**	**Lloji**	**Konsumi (2017)** MWh/vit	**Potenciali i kursimeve** MWh/vit, **(%)**	**Investimet** Euro
1	Shkolla Fillore "7 Marsi"	Arsim	261	128 (-49%)	65,000-115,000
2	Shkolla Fillore "Shkendija"	Arsim	243	82 (-34%)	140,000-200,000
3	QKMF Suharekë	Shëndetësi	715	563 (-79%)	133,000-190,000
4	QMF Bukosh	Shëndetësi	36	21 (-58%)	13,000-19,000
5	QMF Mushtisht	Shëndetësi	28	^(-22%)	20,000-28,000
GJITHËSEJ:			**1,284**	**800**	**371,000-552,000**

Sipas PKVEE, në vitin 2017 shpenzimet për energji në Komunës së Suharekës janë të përmbledhura në tabelën e mëposhtme:

Tabela 8. Shpenzimet e energjisë në raport me buxhetin komunal për vitin 2017

Komuna e Suharekës	**2017**
Buxheti i përgjithëshëm komunal	€ 13,783,632
Faturat e përgjithshme të energjisë	€ 470,231
Ndërtesat publike – (përfsh. en. elektrike)	€ 311,015
Ndriçimi publik	€ 31,739
Automjetet e komunës (karburantet)	€ 127,476
Investimet TOTALE për masat e EE	Nuk dihet

[15]Për të gjitha ndërtesat komunale të raportuara
[16]Kursimipërndërtesatkomunaletëpërfshiranëanalizë (d.m.th. me sipërfaqedhekonsumtëenergjisënjohurdhembi 80 (kWh/m^2*vit)
[17]Përqindja e kursimevevetëmpërndërtesatkomunaletëpërfshiranëanalizë
[18]Përpjesën e mbeturtëndriçimitpublikqëendenukkateknologji LED
[19]Krahasuar me konsumin e energjisë së ndriçimit rrugorë që është raportuar se është pa teknologji LED

Komuna e Suharekës ka shpenzuar afërsisht3.4% të buxhetit të saj për të mbuluar kostot e energjisë. Shpenzimet llogariten duke përdorur konsumin e energjisë të raportuar nga komuna dhe çmimet mesatare specifike të karburanteve dhe energjisë elektrike. Shpenzimet e karburantit për flotën komunale janë 127,476 € në vit.

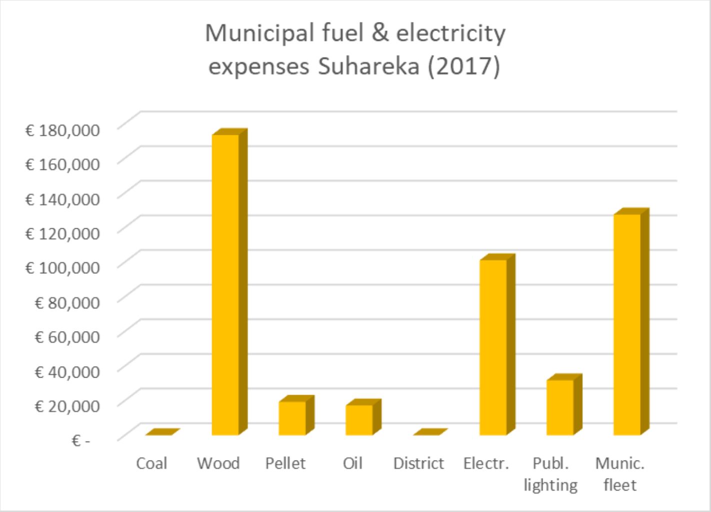

Figura 4. Shpenzimet komunale për lëndë djegëse dhe energji elektrike, 2017

PKVEE 2017-2021 ka identifikuar mundësinë e kursimit të energjisë me zbatimin e masave për EE në të gjitha ndërtesat publike komunale (shkollat, ndërtesat e administratës, ndërtesat shëndetësore, ndërtesat e kulturës/sportit). Kursimi i vlerësuar i energjisë është 4,611.46 MWh/vit. Ky kursim gjithsesi pritet të jetë më i madh pasi analiza e bërë në PKVEE bazohet në investimet për EE vetëm në ndërtesat me konsum specifik më të lartë se 80 kWh/m^2/vit.

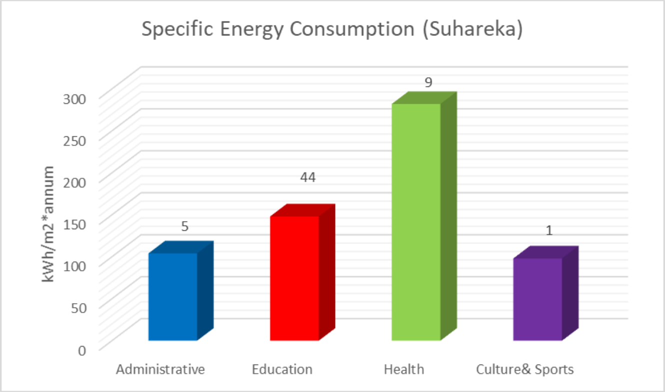

Figura 5. Krahasimi i konsumit mesatar specifik të energjisë për ndërtesat komunale të përzgjedhura në komunën e Suharekës

6.2.2. Ndriçimi publik i rrugëve

Sipas PKVEE 2019-2021, gjatësia totale e rrjetit të ndriçimit publik në Komunën e Suharekës është raportuar të jetë 26,94 km. Ndriçimi i rrugëve është siguruar për 45 rrugë/seksione në Komunën e Suharekës.Rrjeti elektrik i ndriçimit publik përfshinë583 llamba për ndriçim. Nga kjo total, 100% janë raportuar të jenë të teknologjisë së ndriçimit HID Metal Halide.

Konsumi i energjisë elektrike i sistemit të ndriçimit publik në vitin 2017 është raportuar të jetë rreth 397MWh. Prandaj, sipas PKVEE, duke aplikuar teknologjinë LED për numrin ekzistues të shtyllave të ndriçimit publik, ka mjaft potencial (rreth 50%) për të kursyer energji, ose rreth 198 MWh.

6.3. Ulja e Gazrave Serrë përmes masave të planifikuara dhe të propozuara në sektorin e energjisë

Nga analiza e të dhënave të PKVEE të Komunës së Suharekës 2019-2021, duket se ka mjaftë potencial për kursimin e energjisë me zbatimin e masave për EE në ndërtesat publike komunale dhe në ndriçimin publik të rrugëve. Rrjedhimisht kursimi i energjisë nënkupton edhe uljen të emetimeve të GS, sidomos kjo është evidente në ndriçimin publik të rrugëve nga konsumi i energjisë elektrike që prodhohet kryesisht nga termocentralet me linjit të Kosovës. PKVEE 2019-2021, megjithatë nuk jep të dhëna për analiza të detajizuara për potencialin e kursimit të energjisë në ndërtesa dhe ndriçim publik si dhe potencialin e uljen e GS.

Një tjetër mundësi me potencial të madh të kursimit të energjisë dhe uljt të emetimeve të GS është sektori i amvisërisë i cili sipas Agjencisë së Statistikave të Kosovës për vitin 2020 ky sektor në konsumin e përgjithshëm të energjisë në Kosovë merr pjesë me 41%. Megjithëse nuk ka ndonjë studim për Suharekën në lidhje me konsumin e energjisë, ajo nuk duhet të dalloj shumë nga pjesët tjera të vendit.

Një tjetër mundësi e uljessë GS në territorin e Komunës së Suharekës, është ndërtimi i impianteve për gjenerim të energjisë nga BRE. Sipas studimit Vlerësimi i burimeve të erës të kryer në vitin 2010, në territorin e Komunës së Suharekës ka potencial të prodhimit të energjisë nga era dhe atë në dy lokacione:

- **Budakovë** afër Suharekës, e vendosur në një lartësi prej 1,667 m mbi nivelin e detit;
- **Duhël** afër Suharekës, e vendosur në një lartësi prej 858 m mbi nivelin e detit;

Tabela 9. Shpejtësitë mesatare mujore të erës (në m/s) në vende të matura në zonën e Suharekës [20]

	Budakovë [m/s]	Duhël [m/s]
gusht 2009	4.7	5.0
shtator 2009	5.9	4.7
tetor 2009	5.8	4.3
nëntor 2009	7.4	2.9
dhjetor 2009	9.5	5.1
janar 2010	9.0	5.1
shkurt 2010	9.1	4.3
mars 2010	8.0	4.8
prill 2010	5.9	4.4
maj 2010	7.6	4.6
qershor 2010	5.5	3.5
korrik 2010	5.0	4.4
Mesatarja për 1 vit	6.95	4.43

Në Planin e veprimitpër sektorin e energjisë, janë propozuar një numër i masave për uljen e emetimeve të GS që përfshijnë lloje të ndryshme të masave që prej informimit e ngritjes së kapaciteteve dhe deri te propozimet për investime në EE dhe shfrytëzim të BRE.

[20]Vlerësimi i burimeve të erës, NEK Umwelttechnik AG, 2010

6.4. Plani i masave për sektorin e energjisë

Sektori: Energjia		Indikatorët e suksesit	Institucioni përgjegjës	Sektorët e ndërlidhur	Afati kohor	Kostoja financiare	Burimi i financimit	Ulja e CO_2 (ton/vit)	Statusi	Projekt /Plani Sektorial	Prioriteti
Objektivi 6.1: Informimi dhe vetëdijësimi për ndryshimet klimatike dhe masat kryesore për zbutje nga ndryshimet klimatike											
Masa 6.1.1: Edukimi dhe promovimi i efiçencës energjetike dhe informimi mbi efektet e ndryshimeve klimatike për qytetarët											
6.1.1.1	Organizimi i fushatave informuese në shkollat e mesme të territorit të Komunës për ngritjen e efiçencës së energjisë (EE), mundësive të përdorimit të teknologjive të BRE dhe efektet e ndryshimeve klimatike, p.sh. informimi për teknologji inovative për ngrohje (NVKA), masat për EE në ndërtesa, përdorimi i energjisë diellore në ndërtesat e banimit, informimi lidhur me shfrytëzimin e tarifave të lira të energjisë elektrike që ndikon edhe në zbutjen e pikut të shfrytëzimit të energjisë elektrike, etj.	– Përgaditje e programit të fushatës, – Organizimi i aktiviteteve të fushatës në shkolla	– Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe emergjencë	– Drejtoria për Arsim, – Organizatat e shoqërisë civile.	2022-2025	10,000.00	– Buxheti komunal			Propozi m i ri	
6.1.1.2	Ngritja e një pike të informacionit ku qytetarët mund të marrin të gjithë informacionin e nevojshëm për mundësitë e kursimit të energjisë duke ngritur EE dhe përdorimin e teknologjive të BRE në sektorin rezidencial, zëvendësimin e sistemeve joefiçiente të ngrohjes dhe ftohjes me sisteme më efiçiente dhe masa të tjera për rritjen e efiçencës energjetike dhe kursimin e energjisë, informimi për teknologji inovative për ngrohje, ftohje dhe kondicionim të ajrit (NVKA).	– Ndërtimi dhe pajisja e pikës informuese për EE dhe BRE	– Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe emergjencë	– Drejtoria e urbanizmit dhe planifikimit – Drejtoria e administratës – Organizatat e shoqërisë civile, – Sektori privat	2022-2023	20,000.00	– Buxheti komunal, – Sektori privat përmes okspozimit të teknologjive			Propozi m i ri	
						30,000.00					
Objektivi 6.2: Fuqizimi dhe funksionalizimi i sistemit komunal për menaxhimin e energjisë											
Masa 6.2.1: Aplikimi i menaxhimit komunal të energjisë – masat organizative Ngritja e efiçiencësenergjetikenëndërtesatpublikekomunaledhendriçimpubliktërrugëveduke modeluardhefunksionalizuarSisteminKomunalpërmenaxhimenergjetik.											

6.2.1.1	– Themelimi i ZKE, apo punësimin ose emërimin e MKE nga stafi ekzistues teknik i Komunës me përshkrim të vendit të punës me orar të plotë në menaxhimin e energjisë,	– Zyra Komunale për Energji e themeluar, ose – Menaxheri Komunal i energjisë i punësuar.	– Kryetari i Komunës – Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe emergjencë	– Drejtoria e administratës –	2023-2024	Masë organizative				Propozi m i ri	
6.2.1.2	– Trajnimi i stafit të ZKE ose MKE për menaxhimin e energjisë në: përdorimin e softwerit komunal për menaxhim të energjisë i përcaktuar nga ministria përkatëse; përdorimin e Platformës për monitorim, verifikim dhe raportim të kursimeve të energjisë te ministria përkatëse, nga projektet e zbatuara në Komunën e Suharekës; trajnimi themelor për masat për efiçiencë të energjisë në ndërtesa dhe ndriçim.	– Stafi i ZKE, ose Menaxheri Komunal i Energjisë (MKE) i trajnuar për kryerjen e detyrave të punës	– Kryetari i Komunës – Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe emergjencë	– ZKE – Drejtoria e arsimit – Drejtoria e administratës – Drejtpria e kulturës – Drejtoria për shëndetësi dhe mirëqenie sociale	2023-2024	10,000.00	– Buxheti komunal			Propozi m i ri	
6.2.1.3	– Krijimi dhe funksionalizimi i skemës organizative hierkarkike për ndërlidhjen dhe komunikimin e MKE me menaxherët e energjisë në të gjitha ndërtesat publike komunale, në lidhje me raportimin mujor për konsumin e energjisë elektrike, energjisë termike dhe ujit në secilën ndërtesë komunale, si dhe raportimin e konsumit mujor për ndriçimin publik të rrugëve.	– Krijimi dhe funksionalizimi i skemës organizative hierkarkike për ndërlidhjen dhe komunikimin e Menaxherit Komunal të energjisë me menaxherët e energjisë në të gjitha ndërtesat publike komunale.	– Kryetari i Komunës – Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe emergjencë	– Drejtoria e arsimit – Drejtoria e administratës – Drejtpria e kulturës – Drejtoria për shëndetësi dhe mirëqenie sociale	2023-2024	Masë organizative				Propozi m i ri	

						10,000.00					
Masa 6.2.2: Ngritja e kapaciteteve njerëzore teknike dhe planifikuese komunale											
6.2.2.1	Trajnimiistafittekniktëdrejtorivekomunal eqëkanënëmenaxhimndërtesatpublikedh endriçiminpublik, qëpërfshinëstafintekniktë: Drejtorisëpër Shërbime publike, mjedis dhe emergjencë; Drejtorisë së arsimit; Drejtorisë së shëndetësisë, Drejtorisë së administratës dhe Drejtorisë së kulturës. Trajnimi të përfshijë marrjen e njohurive për planifikimin dhe zbatimin e masave për EE në ndërtesa dhe ndriçim; metodat themelore për llogaritjen e kursimeve të energjisë dhe llogaritjen e emetimeve të GS.	– Numri i trajnimeve të organizuara dhe numri i pjesmarrësve në trajnime	– Kryetari i Komunës – Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe emergjencë	– Drejtoria e arsimit – Drejtoria e administratës – Drejtoria e kulturës – Drejtoria për shëndetësi dhe mirëqenie sociale	2022-2023	10,000.00	– Buxheti komunal			Propozim i ri	
6.2.2.2	Trajnimiistafitteknik, qëoperojnë me sistemet e ngrohjes (fokistët), ventilimitdhekondicionimittëajritsidhete knologjitë e reja me pompatermikeTrajnimitëjetëpërstafintek nikpërgjegjëstëtëgjithandërtesavepublike komunale. Trajnimitëfokusohetnëmënyrën e operimit me pajisjet, mirëmbajtjen e rregullttëtyre, duke vënëthekstëveçantënëmënyrën e përdorimittëtyre me efiçiencëtëlartë, aspektetmjedisoresidheçështjetqëlidhen me sigurinënëpunëgjatëoperimit me sistemet.	– Numri i trajnimeve të organizuara dhe numri i pjesmarrësve në trajnime	– Kryetari i Komunës – Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe emergjencë	– Drejtoria e arsimit – Drejtoria e administratës – Drejtoria e kulturës – Drejtoria për shëndetësi dhe mirëqenie sociale	2022-2023	30,000.00	– Buxheti komunal			Propozim i ri	

6.2.2.3	Organizimiivizitavestudimorenëvendet e BE përtëmarrëpërvojat e miralidhur me aplikimin e EE dhepërdorimin e BRE simundësipërzhvillimtëqëndrueshëmkomunal, qëpërfshijnëedheinstrumentetfinanciareqëmundtëpërdorenngaKomunapërinvestime, incentive/subvencione, përfshirjen e investimevengasektoriprivat, etj.	- Praktikat e mira të zbatuara nga përvojat e mira të vendeve të BE	- Kryetari i Komunës - Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe emergjencë	- Zyra për Zhvillim të Gjelbër	2022-2023	40,000,00	- Buxheti komunal - Mbështetje nga organizata ndërkombëtare zhvillimore (UNDP, etj.)			Propozim i ri	
						80,000.00					
Objektivi 6.3: Ngritja e EE dhe përdorimi i BRE në ndërtesa publike dhe ulja e GS-ve											
Masa 6.3.1: Zbatimi i masave EE në ndërtesat publike											
6.3.1.1	Studimi i fizibilitetit për ndërtesat publike komunale. Studimi të përfshijë: auditimin energjetik, masat për zbatim të EE në mbështjellësin e ndërtesave, ndriçimin e brendshëm dhe të jashtëm të ndërtesave, sistemet NVKA, shfrytëzimin e ujitë të ngrohtë sanitar si dhe ujin e pijshëm, në përputhje me kriteret minimale për performancë energjetike në ndërtesa dhe standardet më të reja duke përfshirë renovimin e ndërtesave publike në standardin nZEB (near zero energy buildings – ndërtesat me afër zero energji), kostot e investimit si dhe periudha e kthimit të investimit e masave për EE.	- Raporti i studimit të fizibilitetit	- Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe emergjencë	- Drejtoria e urbanizmit dhe planifikimit - Organizatat Administratës, - Drejtoria e Arsimit, - Drejtoria e kulturës	2022-2023	100,000.00	- Buxheti komunal, - Sektori privat përmes okspozimit të teknologjive			Propozim i ri	

6.3.1.2	Auditimi energjetik i ndërtesave publike komunale me prioritet të lartë të renovimit me masa për EE sipas PKVEE 2019-202: Sh.F.M.U. “7 Marsi”,Sh.F.M.U. “Shkëndija”, QKMF në Suharekë, QMF në Bukosh, QMF në Mushtisht. Pjesë e këtij pakete të jenë edhe: SHFMU "Xhavit Sylaj" në Sllapuzhan dhe SHFMU "Kongresi i Manastirit" në Studenqan	– Raporti i auditimit energjetik i cili i përfshin parallogarinë e investimit dhe periudhën e thjeshtë të kthimit të investimit në zbatimin e masave për EE.	– Drejtoria e Arsimit – Drejtoria e shëndetësisë dhe mirëqenies sociale	– Drejtoria e urbanizmit dhe planifikimit	2022-2023	25,000.00	– Buxheti komunal, – Fondi i Kosovës për Efiçiencë të Energjisë (FKEE)			Propozim i ri	
6.3.1.3	Zbatimi i masave për EE në ndërtesat publike komunale me prioritet të lartë të renovimit me masa për EE sipas PKVEE 2019-202: Sh.F.M.U. “7 Marsi”,Sh.F.M.U. “Shkëndija”, QKMF në Suharekë, QMF në Bukosh, QMF në Mushtisht, SHFMU " Xhavit Sylaj" në Sllapuzhan dhe SHFMU " Kongresi i Manastirit" në Studenqan.	– Renovimi i ndërtesave me masa për EE	– Drejtoria e Arsimit – Drejtoria e shëndetësisë dhe mirëqenies sociale	– Drejtoria e urbanizmit dhe planifikimit	2023-2024	600,000.00	– Buxheti komunal, – FKEE			Propozim i ri	
6.3.1.4	Monitorimi i mirëmbajtjes së rregullt në të gjitha ndërtesat publike komunale të: sistemeve dhe pajisjeve për ngrohje, ventilim, ftohje dhe kondicionim të ajrit (NVKA); sistemeve të brendshme të ujësjellësit dhe ndriçimit të brendshëm e të jashtëm.	– Raportet e monitorimit.	– Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe emergjencë (deri sa të themelohet ZKE ose të emërohet MKE)	– Drejtoria e urbanizmit dhe planifikimit	2023-2024	0,000.00	– Buxheti komunal, – FKEE			Propozim i ri	
						725,000.00					
Masa 6.3.2: Promovimi dhe pilotimi i projekteve me përdorimin e BRE në ndërtesa publike komunale											

6.3.2.1	Promovimi uljes së GS nga gjenerimi i energjisë elektrike nga BRE në ndërtesat publike komunale përmes kryerjes së Studimeve të fizibilitetit për instalimin e sistemeve diellore në ndërtesat publike komunale dhe identifikimin e projekteve prioritare me fizibilitet më të mirë në ndërtesat e Gjimnazit, Shkollës teknike, Bibliotekës, Shkollat e mesme dhe Muzeu.	– Numri studimeve të fizibilitetit	– Kryetari i Komunës – Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe emergjencë	– Drejtoria e urbanizmit dhe planifikimit – Organizatat Administratës, – Drejtoria e Arsimit, – Drejtoria e kulturëss – Drejtoria e shëndetësisë dhe mirëqenies sociale	2022-2023	25,000.00	– Buxheti komunal – Donatorët			Propozim i ri	
6.3.2.2	Ulja e emetimeve të GS përmes planifikimit dhe zbatimit të projekteve promovuese për gjenerim të energjisë elektrike nga BRE – energjia diellore nga panelet fotovoltaike (PV) në ndërtesat publike të përmendura më lartë, në varësi nga rezultatet e studimit të fizibilitetit.	– Numri i projekteve të zbatura për instalimin e sistemeve diellore PV për gjenerim të energjisë elektrike në ndërtesat publike komunale	– Kryetari i Komunës – Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe emergjencë	– Drejtoria e urbanizmit dhe planifikimit – Organizatat Administratës, – Drejtoria e Arsimit, – Drejtoria e kulturës – Drejtoria e shëndetësisë dhe mirëqenies sociale	2023-2024	200,000.00	– Buxheti komunal – Donatorët			Propozim i ri	
6.3.2.3	Studimi i fizibilitetit për instalimin e sistemeve diellore termike për ngrohjen e ujit sanitar në ndërtesat shëndetësore komunale dhe identifikimin e projekteve prioritare me fizibilitet më të mirë.Në studim do të analizohet edhe mundësia e përdorimit të makinave për lavanderi që furnizohen me ujë të ngrohtë nga sistemi diellor për ngrohjen e ujit sanitar.	– Numri studimeve të fizibilitetit	– Kryetari i Komunës – Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe emergjencë	– Drejtoria e urbanizmit dhe planifikimit – Drejtoria e shëndetësisë dhe mirëqenies sociale	2023-2025	8,000.00	– Buxheti komunal – Donatorët			Propozim i ri	

6.3.2.4	Pilotimi i projektit për furnizim dhe instalim të makinave për lavanderi që furnizohen me ujë të ngrohtë nga sistemi diellor për ngrohjen e ujit sanitar, në bazë të rezultateve të studimit (të përmendur në pikën paraprake). Projekti të përfshijë: planifikimin, instalimin e sistemit diellor për ngrohje të ujit sanitar, furnizimin dhe instalimin e makinave për larje të tekstilit që furnizohen direkt me ujë të ngrohtë nga sistemi diellor termik si dhe trajnimin e punëtorëve që do të operojnë dhe mirëmbajnë sistemin diellor. Ky projekt do të shërbejë si model dhe përvojë për promovimin e mëtejshëm të projekteve të ngjashme në sektorin rezidencial. Kjo do të ndikonte dukshëm në uljene GS për ngrohjen e ujit.	– Zbatimi i pilot projektit	– Kryetari i Komunës – Drejtoria e shëndetësisë dhe mirëqenies sociale	– Drejtoria e urbanizmit dhe planifikimit – Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe emergjencë	2023-2025	35,000.00	– Buxheti komunal – Donatorët			Propozim i ri	
						268,000.00					
Masa 6.3.3: Përdorimi i instrumenteve të ndryshëm financiar për uljen e emetimit të CO2 përmes ngritjes söe EE dhe përdorimin e BRE në ndërtesat komunale											
6.3.3.1	Komuna e Suharekës, të punoj në mobilizimin e fondeve për financim në masat për EE dhe përdorim të BRE në ndërtesat publike komunale.: – Krijimi i Planit investiv në renovimin me zbatimin e masave për EE në ndërtesat publike komunale dhe ndriçimin publik, – të bashkëpunojë me FKEE për investime në masat për EE në ndërtesat komunale dhe ndriçim publik, – përdorimi i instrumenteve ndërkombëtare financiare, – pëdorimin e investimeve private përmes modelit të ESCO. Në këtë rast duhet ndjekur me saktësi aspektin legjislativ që rrjedh nga Ligji për EE i Kosovës.	– Zbatimi i pilot projektit	– Kryetari i Komunës – Drejtoria e shëndetësisë dhe mirëqenies sociale	– Drejtoria e urbanizmit dhe planifikimit – Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe emergjencë	2023-2025	Janë masa organizative				Propozim i ri	

Objektivi 6.4: Ulja e konsumit të energjisë në ndërtesat e banimit përmes promovimit të masave për EE dhe uljen e emetimit të GS											
Masa 6.4.1: Renovimi i ndërtesave të banimit duke aplikuar masat për EE											
6.4.1.1	Ulja e emetimeve të GS në sektorin rezidencial përmes zbatimit të kritereve minimale për performacë të energjisë në ndërtesat e reja në rastin e aplikimit të lejeve ndërtimore për ndërtesat e reja	– Numri i lejeve të ndërtimit	– Drejtoria e urbanizmit dhe planifikimit	– Drejtoria e inspeksionit	2023-2030	Masë organizative				Propozim i ri	
6.4.1.2	Krijimi i Rregullores Komunale për: 1. subvencionimin e renovimit të ndërtesave ekzistuese rezidenciale duke zbatuar masat për EE, dhe 2. subvencionimin e ndërtesave të reja të cilat ndërtohen me standarde më të larta se kriteret minimale (në këtë rast, subvencionimi mund të jetë edhe në formën e zbritjes së taksave komunale për ato ndërtesa për një periudhë të caktuar kohore).	– Numri i subvencioneve komunale të ndara	– Drejtoria e urbanizmit dhe planifikimit	– Drejtoria e inspeksionit	2023-2024	Masë organizative				Propozim i ri	
6.4.1.3	Subvencionimi i renovimit të ndërtesave ekzistuese rezidenciale duke zbatuar masat për EE, dhe subvencionimin e ndërtesave të reja të cilat ndërtohen me standarde më të larta se kriteret minimale	– Numri i subvencioneve komunale të ndara	– Drejtoria e urbanizmit dhe planifikimit	– Drejtoria e inspeksionit	2024-2030	500,000.00	– Buxheti komunal – Qeveria e Kosovës – Donatorë			Propozim i ri	
6.4.1.4	Ulja e emetimeve të GS në sektorin rezidencial në ndërtesat shumë-banesore ekzistuese në ndriçim me instalimin e ndriçimit me senzor automatik të prezencës në hyrje dhe korridore të ndërtesave, nga ana e Komunës së Suharekës në bashkë-financim me banorët.	– Numri trupave ndriçues dhe llambave me senzor të prezencës të instaluara	– Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe emergjencë	– Drejtoria e urbanizmit dhe planifikimit	2023-2024	15,000.00	– Buxheti komunal			Propozim i ri	
						515,000.00					
Objektivi 6.5: Ulja e emetimeve të GS përmes promovimit të përdorimit të BRE në ndërtesat rezidenciale dhe afariste											
Masa 6.5.1: Rregulloret për avancimin e përdorimit të masave EE, për instalimin e sistemeve diellore PV dhe sistemeve diellore termike për ngrohjen e ujit sanitar											

Komuna mund të krijoj Rregullore për masa mbështetëse stimuluese të ndryshme për të rritur incentivat për investime në masat për EE dhe përdorimin e BRE në sektorin rezidencial dha atë afarist. Mbështetja e Komunës mund të jetë në formë të subvencioneve me bashkëfinancim të një përqindje të caktuar të investimit, përmes të cilit do të shkurtohet periudha e kthimit të investimit për përfituesin privat dhe do të krijojë incentivë në investim. Lidhur me këtë, Komuna mund të krijoj një plan të mbështetjes me subvencione nga buxheti vetanak. Për rritjen e këtij fondi, Komuna duhet të hulumtoj mundësitë e mbështetjes nga donatorë të ndryshëm, ose të përgadis propozim-projekte për aplikim në fonde të ndryshme që mbështeten nga BE, shtete të caktuara donatore, si dhe instrumente të ndryshme financiare ndërkombëtare., duhke përfshirë edhe kreditë e buta për financim.											
6.5.1.1	Studimi dhe analizimi i modeleve të ndryshme të subvencionimit të sektorit rezidencial dhe atij afarist, nga ana e Komunës, në investim për masat për EE dhe përdorim të BRE.	– Raporti i studimit	– Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe emergjencë – ZKE ose MKE	– Drejtoria e urbanizmit dhe planifikimit	2023-2025	10,000.00	– Qeveria e Kosovës – Buxheti komunal – Donatorët			Propozim i ri	
6.5.1.2	Krijimi i Rregullores Komunale për subvencionimin e sektorit rezidencial, ndërtesave shumëbanesore dhe atij afarist për përdorimin e BRE në ndërtesa (sistemet diellore për ngrohjen e ujit, sistemet diellore PV dhe pompat termike për ngrohje të hapësirës).	– Dokumenti i Rregullores	– Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe emergjencë – ZKE ose MKE	– Drejtoria e urbanizmit dhe planifikimit	2023-2025	Nuk ka kosto	– Qeveria e Kosovës – Buxheti komunal – Donatorët			Propozim i ri	
6.5.1.3	Subvencionimi i sektorit rezidencial, ndërtesave shumëbanesore dhe atij afarist për instalimin e sistemeve nga BRE në ndërtesa (sistemet diellore për ngrohjen e ujit, sistemet diellore PV dhe pompat termike për ngrohje të hapësirës).	– Dokumenti i Rregullores	– Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe emergjencë – ZKE ose MKE	– Drejtoria e urbanizmit dhe planifikimit	2024-2030	300,000.00	– Buxheti komunal – Qeveria e Kosovës – Donatorët			Propozim i ri	
						310,000.00					
Objektivi 6.6: Ulja e emetimeve GS dhe konsumit të energjisë për ngrohje											
Masa 6.6.1: Ndërtimi i sistemit për ngrohjen në distancë për qytetin Suharekës											

6.6.1.1	Studimi i fizibilitetit për ndërtimin e sistemit të ngrohjes në distancë për qytetin e Suharekës. Studimi duhet të merr parasysh ndërtimin e kapaciteteve gjeneruese të ngrohjes nga BRE duke studijuar burimet e ndryshme sikur që janë: përdorimi i enegjisë diellore, energjisë nga biomasa drusore me ashkla. Gjithashtu studimi duhet të merr në konsideratë përdorimin e decentralizuar të pompave termike me koeficient më të lartë të performancës.	- Dokumenti i detalizuar i studimit me skenarët e mundshëm për investim	- Kryetari i Komunës - Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe emergjencë	- Drejtoria e urbanizmit dhe planifikimit - Drejtoria për pronë dhe kadastër	2023-2025	150,000.00	- Buxheti komunal			Propozim i ri		
6.6.1.2	Ndërtimi i sistemit për ngrohjen në distancë për qytetin e Suharekës bazuar në studimin e fizibilitetit të kryer paraprakisht	- Investimi në ndërtimin e sistemit për ngrohje në distancë	- Kryetari i Komunës - Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe emergjencë	- Drejtoria e urbanizmit dhe planifikimit - Drejtoria për pronë dhe kadastër - Drejtoritë dhe sektorët tjerë komunal sipas nevojës	2026-2030	15,000,000.00	- Buxheti komunal - Qeveria e Kosovës - Kredi afatgjatë nga instrument të ndryshëm financiar - Donatorë			Propozim i ri		
						15,150,000.00						

Objektivi 6.7: Ulja e emetimeve GS dhe konsumit të energjisë për ndriçim publik

Masa 6.7.1: Zbatimi i masave për EE në ndriçimin publik të rrugëve me aplikimin e teknologjisë LED

6.7.1.1	Studimi i fizibilitetit për ngritjen e efiçiencës energjetike në ndriçimin publik të rrugëve në tërë territorin e komunës. Ky studim të përfshijë: Auditimi enegjetik të ndriçimit publik ekzistues të rrugëve, propozimet për masat e EE në ndriçim, llogaritjen e shpenzimit të energjisë në gjendjen ekzistuese dhe në gjendjen pas masave të EE sipas skenarëve të ndryshëm të investimit. Skenarët mund të jenë: investimi për implementim të masave për EE në të gjithë ndriçimin ekzistues, në principin e krijimit të "ndriçimit të mençur"; investimi gradual në principin e krijimit të "ndriçimit të mençur"; si dhe investimi i thjeshtë në zëvendësimin e llambave ekzistuese jo-efiçiente me llambat efiçiente të teknologjisë LED.	- Raporti i detalizuar i Studimit të fizibilitetit me skenarët për investim	- Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe emergjencë		2023-2024	25,000.00	- Buxheti komunal			Propozim i ri	
6.7.1.2	Zbatimi i masave për EE në ndriçimin publik të rrugëve në tërë territorin e komunës në varësi të skenarëve të përzgjedhur nga Komuna për investim	- Projektet e zbatuara me masat për EE në ndriçimin publik	- Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe emergjencë		2024-2026	500,000.00	- Buxheti komunal			Propozim i ri	
6.7.1.3	Aplikimi i teknologjisë LED në rastet e instalimit të ndriçimit publik të ri në rrugët e tërë territorit të komunës.	- Numri i projekteve të zbatuara me aplikimin e teknologjisë LED	- Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe emergjencë		2023-2030-		- Buxheti komunal			Propozim i ri	
						525,000.00					
Objektivi 6.8.8: Ngritja e EE dhe përdorimi i BRE në sektorin e biznesit											
Masa 6.8.1: Informimi mbi mundësitë e përfitimeve nga ngritja e EE dhe përdorimit të BRE në sektorin e biznesit											

6.8.1.1	– Organizimi i sesioneve informuese në bashkëpunim me Qendrën e biznesit në Suhareke (QBS) për informimin e bizneseve në **Zonën industriale** dhe **Agro-Zonës** lidhur me mundësitë e përfitimeve nga ngritja e EE dhe përdorimi i BRE.	– Numri i takimeve me bizneset – Numri i bizneseve që kanë zbatuar masat për EE	– Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe emergjencë – Drejtoria e urbanizmit dhe planifikimit	– Drejtoria për pronë dhe kadastër – Qendra e biznesit në Suhareke	2023-2030	Masë organizative	–			Propozim i ri	
6.8.1.2	– Hartimi i kritereve për shqyrtim me prioritet aplikimet e kompanive me projekte për ndërtimin e kapaciteteve për gjenerim të energjisë nga BRE. Kjo sidomos ka të bëj me përshpejtimin e procedurave që lidhen me caktimin e lokacionit për ndërtim, përgaditje e dokumentacionit të pronësisë dhe kërkesat për ndryshim të përdorimit të tokës.	– Numri i bizneseve që përdorin BRE në procesin e tyre punues Numri i bizneseve që kanë marrë Lejen nga ZRRE për gjenerim të energjisë elektrike nga BRE	– Drejtoria e urbanizmit dhe planifikimit	– Drejtoria për pronë dhe kadastër – Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe emergjencë	2023-2030	Masë organizative	– Buxheti komunal			Propozim i ri	
Kostoja e përgjithshme e vlerësuar e investimit për Sektorin e Energjisë:						**17,334.000.00**					

7. Analiza e sektorit të menaxhimit të mbeturinave

7.1. Menaxhimi i mbeturinave në Kosovë

Në Kosovë, menaxhimi i mbeturinave bazohet në Ligjin për mbeturina nr. 04/L- 060. Në bazë të këtij ligji dhe udhëzimet administrative përkatëse rregullohen detyrimet e monitorimit dhe raportimit të të gjithë akterëve në këtë sektor. Në nivel vendi duket se ka një aktivizim më të madh të akterëve të menaxhimit të mbeturinave përmes ndërmarrjes së iniciativave. Por, pa zbatimin e plotë të bazës ligjore, investimeve dhe projekteve konkrete është e vështirë të shihen rezultate të përmirësimit të gjendjes. Megjithëse ka një përmirësim të treguesve, në Kosovë mbetet problematike vazhdimi i deponimit të pjesës dërmuese të mbeturinave ndërsa nuk ka iniciativa të mirëfillta për një ekonomi qarkore. Sasia e mbeturinave të grumbulluara në 2019 është për 2.19% më e madhe krahasuar me vitin paraprak, ndërsa sasia e mbeturinave të grumbulluara në 2020 është 446,332.36 ton/vit, me një rënie prej 3,549 ton apo rreth 1% më pak mbeturina të deponuara se në vitin 2019[21].

Sasia e gjenerimit të mbeturinave në nivel të Kosovës, për kokë banori, mund të llogaritet se e ka normën që rezulton 0.74 kg/banorë/ditë, apo 269.18 kg/banorë/vit. Mbeturinat komunale në vitin 2020 në nivel vendi kanë qenë 480,648.62 ton/vit. Kur krahasohet sasia e mbeturinave të gjeneruara 480,648.62 ton/vit me sasinë e mbeturinave të deponuara që janë 446,332.36 ton, shihet se ka një shmangie prej 34,316 ton mbeturina që nuk kanë përfunduar në deponi. Supozimi është që sasi e mbeturinave është marrë nga mbledhësit e sektori joformal, kurse një pjesë ka përfunduar nëpër pika ilegale të grumbullimit (deponi ilegale).

7.1.1. Deponimi i mbeturinave komunale

Menaxhimi i deponive dhe deponimi përfundimtar i mbeturinave në Kosovë bëhet nga Kompania për menaxhimin e deponive të Kosovës (KMDK). KMDK menaxhon deponitë dhe stacionet e transferit dhe ka gjithsej nën menaxhim 4 deponi në: Prizren, Gjilan, Prishtinë dhe Podujevë dhe një stacion të transferit në Ferizaj. Sasia e mbeturinave të deponuara në deponitë sanitare që menaxhohen nga KMDK-ja për vitin 2019 është 340,790.98 ton/vit. Ndërkaq, deponitë e tjera sanitare menaxhohen nga Kompanitë rajonale të mbeturinave (KRM). Sasia e mbeturinave të deponuara nga KRM-të është rreth 105,541.38ton/vit. Kështu, sasia e deponuar e mbeturinave komunale në deponitë sanitare shkon në 446,332.36 ton/vit, me rënie prej 3,549 ton. Këtu nuk është përfshirë sasia e mbeturinave të deponuara në deponitë tjera josanitare, si ajo në Istog (Tuqep), apo në deponitë tjera në pjesën veriore të Kosovës, pasi nuk ka të dhëna të raportuara.

7.1.2. Mbulueshmëria me shërbim të mledhjes së mbeturinave komunale

Mbulimi me shërbim të mbledhjes së mbeturinave komunale për ekonomitë familjare ka shënuar ngritje. Sipas të dhënave të raportuara nga Agjencia për Mbrojtjen e Mjedisit të Kosovës, janë 5 komuna që tashmë kanë arritur shkallën e mbulimit me shërbim në 100%. Mbulimi me shërbimin e mbledhjes së mbeturinave komunale për 2019 ka qenë 78.5% që tregon një rritje prej 2.9% në krahasim me vitin paraprak[22], ndërsa

[21] Raport i menaxhimit të mbeturinave komunale në Kosovë. Agjencia për mbrojtjen e mjedisit të Kosovës. Viti raportues 2020

[22] Raport i menaxhimit të mbeturinave komunale në Kosovë. Agjencia për mbrojtjen e mjedisit të Kosovës. Viti raportues 2019

mbulueshmëria në fund të 2020 ishte 85.3% në nivel vendi, me një rritje prej 7% (saktësisht 6.8%) të mbulueshërisë në krahasim me 2019[23].
Kategori tjetër për të cilat komunat kanë raportuar mbulimin me shërbim janë bizneset dhe institucionet. Bazuar në këto të dhëna, mbulimi me shërbim për biznese deri në fund të vitit 2020 ka qenë 53.7%, ndërsa për institucione 84.5%. Në këtë shifër duhet patur rezerva pasi shumë komuna nuk kanë arritur të bëjnë filtrimin e bizneseve aktive, përkatësisht atyre që pranojnë shërbimin e mbledhjes së mbeturinave. Kështu, numri i bizneseve mund t'i paraqesë të gjitha bizneset e regjistruara brenda territorit të komunës, dhe rrjedhimisht mbulimi me shërbim supozohet të jetë shumë më i ulët sesa është paraqitu në raport.

7.1.3. Arkëtimi në nivel vendi

Shkalla e arkëtimit në vitin 2018 ishte 76.64%, ndërsa ka shënuar ngritje deri në fund të vitit 2019 për 13.76% dhe ka arritur në 90.4% në nivel vendi. Në vitin 2020 shkalla e raportuar arkëtimit për ekonomi familjare ka arritur në 90.84% me një rritje prej 0.5% prej vitit 2019. Për biznese ka arritur në 79.30% dhe për institucione 93.51%.
Megjithë këtë ngritje të përmendur, duhet patur parasysh se operatorët nuk kanë arritur të bëjnë dallimin në mes të arkëtimit nga faturimi për vitin përkatës dhe viteve të kaluara (borxhet e vjetra). Andaj duhet kuptuar se shkalla e arkëtimit është më e ulët se ajo e paraqitur më lartë dhe se raportimi i arkëtimit nuk reflekton domosdoshmërisht rritje të dukshme të faturimit për vitin përkatës raportues. Për 2020, rajoni me shkallën më të lartë të raportimit të arkëtimit është Rajoni i Mitrovicës me 97.10% dhe rajoni i Prizrenit me 92%. Shkalla më e ulët e arkëtimit është në rajonin e Gjakovës me 89.3%[24]

7.2. Menaxhimi i mbeturinave në Komunën e Suharekës

Menaxhimi i mbeturinave në Komunën e Suharekës është i rregulluar me Rregulloren komunale për menaxhimin e mbeturinave të territorin e Suharekës e vitit 2020. Gjithashtu është i draftuar edhe Plani Komunal për Menaxhimin e Mbeturinave 2016 – 2021 për Suharekë.
Rregullorja për menaxhimin e mbeturinave në territorin e Suharekës 2020, pëcakton llojin e mbeturinave që i menaxhon komuna, të cilat janë [25]:

- Mbeturinat komunale (amvisërisë dhe të tjera të ngjashme nga përbërja)
- Mbeturinat inerte që nuk treten ose zbërthehen apo reagojnë kimikisht
- Mbeturinat e vëllimshme (pajisjet e amvisërisë dhe mobiljet)
- Mbeturinat nga konstruktim-demolimet
- Bio-mbeturinat
- Mbeturinat komerciale (nga objektet që përdoren për qëllime të tregut, biznesit, sportit, etj.)
- Mbeturinat industriale
- Mbeturinat medicinale
- Mbeturinat shtazore

Komuna nuk i menaxhon:

[23] Raport i menaxhimit të mbeturinave komunale në Kosovë. Agjencia për mbrojtjen e mjedisit të Kosovës. Viti raportues 2020
[24] Raport i menaxhimit të mbeturinave komunale në Kosovë. Agjencia për mbrojtjen e mjedisit të Kosovës. Viti raportues 2020
[25] Rregullore për menaxhimin e mbeturinave në territorin e Suharekës, 2020

– mbeturinat e rrezikshme dhe
– mbeturinat nga llumi/balta e të ngjashme.

Në mes tjerash, Rregullorja parasheh obligime për Komunën, në:

– Krijimin e sistemit të qëndrueshëm për menaxhimin e mbeturinave të ngurrta komunale
– Monitorimin mjedisor te deponisë së mbeturinave
– Identifikimin e pikave ilegale (të zeza) të hedhjes së mbeturinave dhe evitimin e tyre
– Promovimi i minimizimit të mbeturinave (kompostimit shtëpiak etj)
– Promovimi i ngritjes së vetëdijësimit publik – pjesëmarrja aktive e qytetarëve në implementimin e menaxhimit të mbeturinave të ngurrta.

Plani Komunal (draft) për Menaxhimin e Mbeturinave 2016 – 2021 - i ka të identifikuara deponitë ilegale. Të evidentuara janë 38 lokacione me sipërfaqe prej 16 ha që kanë ekzistuar në vitin 2016. Komuna ka planifikuar që përmes zgjerimit të zonës së shërbimit dhe fushatave të vetëdijesimit të ndikojë në zvogëlimin e këtij numri të deponive ilegale (pikave ilegale të grumbullimit të mbeturinave). Ne vitin 2022 ne teritorin e komunes se suharekes janë të raportuar afro 62 deponi ilegale.

7.2.1. Mbulueshmëria me shërbim të mbeturinave në territorin e Komunës

Sipas Planit Komunal 2016-2021, grumbullimi është i shtrirë në 31 vendbanime të Komunës [26]:

– 17 vendbanimeve iu ofrohet shërbimi nga kompania rajonale "Eko Regjioni",
– 14 vendbanimeve iu ofrohet ky shërbim nga kompania private "IS Company".
– Në 10 vendbanime të zonës rurale nuk ka shërbim për grumbullimin e mbeturinave.

Sipas autoriteteve komunale, prej vitit 2020 Komuna e ka autorizuar kompaninë rajonale "Eko Regjioni", në tërësi të territorit te saj. Janë përfshirë 100% te territorit, ndërsa 92.2 % janë për ekonomi familjare.

Tabela 10.Shkalla e mbulimit me shërbim të mbledhjes së mbeturinave[27]

Komuna	Shkalla e mbulimit me shërbim për ekonomi familjare (2018) [28]	Shkalla e mbulimit me shërbim për ekonomi familjare (2019)	Shkalla e mbulimit me shërbim për ekonomi familjare (2020)	Rritja ose zbritja e shkallës së mbulimit për ekonomi familjare 2019 -2020 (%)	Shkalla e mbulimit me shërbim për biznese (2020)	Shkalla e mbulimit me shërbim për institucione (2020)
Suharekë	**62.1 %**	**92.2 %**	**80.0 %**	**-12.2 %**	**25.1 %**	**64.1 %**

Tabela 11.Pasqyra e përgjithshme e mbulimit me shërbim të mbledhjes dhe transportit të mbeturinave komunale në vitet 2019 dhe 2020, [29]

[26]Plani Komunal për Menaxhimin e mbeturinave 2016-2021, Komuna e Suharekës. Janar 2016
[27] Raport i menaxhimit të mbeturinave komunale në Kosovë. Agjencia për mbrojtjen e mjedisit të Kosovës. Viti raportues 2020 (Shtojca 2.1)
[28] Raport i menaxhimit të mbeturinave komunale në Kosovë. Agjencia për mbrojtjen e mjedisit të Kosovës. Viti raportues 2019
[29] Raport i menaxhimit të mbeturinave komunale në Kosovë. Agjencia për mbrojtjen e mjedisit të Kosovës. Viti raportues 2020, (Shtojca 2)

Komuna	Numri i banorëve (ASK-2011)	Numri i ekonomive familjare (ASK-2011)	Numri i bizneseve aktive në komunë 2020	Numri i institucioneve në komunë 2020	Numri i ekonomive familjare që pranojnë shërbimin (2019)	Numri i ekonomive familjare që pranojnë shërbimin (2020)	Numri i bizneseve që pranojnë shërbimin (2020)	Numri i institucioneve që pranojnë shërbimin (2019)
Suharekë	**59722**	**9145**	**2738**	**64**	**8,431**	**7,316**	**686**	**41**

7.2.2. Arkëtimi në Komunën e Suharekës

Sipas Raportit të AKMM për menaxhimin e mbeturinave në Kosovë për vitet 2019 dhe 2020, shkalla e arkëtimit në Komunën e Suharekës për vitin 2018 ka qenë 88.93 %, ndërsa ka patur një ngritje të madhe në vitin 2019 dhe ka arritur në 101.27 % dhe në vitin 2020 është raportuar të jetë 94.86%.
Megjithatë kur flitet për rritjen e arkëtimit duhet patur parasysh atë çka është thënë në pikën 7.1.3 të këtij dokumenti lidhur me dallimin që operatorët duhet të bëjnë nga arkëtimi i borgjeve paraprake (të viteve të kaluara) dhe arkëtimin real për vitin raportues.

7.2.3. Gjenerimi i mbeturinave në Komunën e Suharekës

Gjenerimi i mbeturinave për kokë banori i raportuar për 2020 është 0.47 kg për banor/ditë. Të dhënat tjera lidhur me gjenerimin e mbeturinave janë treguar në tabelën e mëposhtme.

Tabela 12.Sasia e mbeturinave komunale të grumbulluara dhe të gjeneruara në Suharekë, [30]

Komuna	Numri i banorëve (ASK-2011)	Numri i banorëve të shërbyer	Numri i ekonomive familjare (ASK-2011)	Numri i ekonomive familjare të shërbyera (2020)	Mbeturinat e përziera komunale të grumbulluara (ton/vit)	Mbeturinat e përziera komunale të grumbulluara (kg/vit)	Gjenerimi i mbeturinave për kokë banori (kg/vit)	Gjenerimi i mbeturinave për kokë banori (kg/ditë)
Suharekë	**59,722**	**55,574**	**9,145**	**5,175**	**9,456.16**	**9,456,160.00**	**170.16**	**0.47**

7.2.4. Deponitë e mbeturinave

Mbeturinat komunale nga territori i Suharekës deponohen në Deponinë Rajonale të Prizrenit (në Landovicë). Kjo deponi është ndërtuar në 2003 nga Këshilli Evropian (KE) dhe ka filluar të operojë në vitin 2004 ku kapaciteti total është 2,500,000 m^3. Në vitin 2020 janë regjistruar 105,305,18 tonë/vit dhe shkalla është rritur për 1.2% në krahasim me vitin paraprak[31]. Kjo deponi u shërben komunave të Prizrenit, Rahovecit, Malishevës, Suharekës, Dragashit, Mamushës dhe Gjakovës. Në këtë deponi, sistemi i pompimit të ujit nuk funksionon, ndërsa uji nga deponia dhe ujërat sipërfaqësore mund të përzihen, duke shkaktuar rrezik mjedisor. Kompresimi i mbeturinave nuk bëhet sipas standardeve. Kjo deponi ka qenë e paraparë të mbyllet në vitin 2020.[32]
Suhareka e ka **deponinë e mbetjeve bujqësore** në fshatin Shirokë [33]. Ndërsa gjithashtu e ka pas një **deponi të mbetjeve industriale** në lokacionin ish fabrikën për prodhimin e produkteve të gomës "Ballkani", që sipas autoriteteve komunale, është eleminuar në vitin 2019. **Deponia e mbeturinave ndërtimore dhe atyre nga demolimet** ndodhet në kuadër të zonës industriale në Suharekë, me sipërfaqe prej 39.156 m^2 dhe është në

[30] Raport i menaxhimit të mbeturinave komunale në Kosovë. Agjencia për mbrojtjen e mjedisit të Kosovës. Viti raportues 2020, (Shtojca 1)
[31] Raport i menaxhimit të mbeturinave komunale në Kosovë. Agjencia për mbrojtjen e mjedisit të Kosovës. Viti raportues 2020
[32]Plani Për Ndërhyrje Ndër-Sektoriale për Ndryshimet Klimatike për Prizrenin 2020-2025. Tetor 2019
[33]Plani Komunal për Menaxhimin e mbeturinave 2016-2021, Komuna e Suharekës, Janar 2016

pronësi të komunës. Çështja e manaxhimit të kësaj deponie do te rregullohet me një akt të veçantë.[34]

Deponitë ilegale (pikat ilegale të grumbullimit të mbeturinave) – bazuar në tabelën e mëposhtme, të dhënat tregojnë se në gjendjen në 2020 ka gjithsej 61 deponi ilegale.

Tabela 13. Numri i deponive ilegale në Suharekë në vitin 2019/2020[35]

Komuna	Deponi të voga (1-5 thasë mbeturinash 200 litra)	Deponi të mesme (6-20 thasë mbeturinash 200 litra)	Deponi të mëdha (>20 thasë mbeturinash 200 litra)	Mbeturina komunale	Mbeturinat të ndërtimit dhe demolimit	Mbeturinat indust. dhe të rrezikshme	Mbeturinat të vëllimshme	Mbeturinat tjera	Deponi ilegale gjithsej (numri)
Suharekë	**24**	**21**	**16**	**16.00 %**	**26.00 %**	**0.00 %**	**0.00 %**	**58.00 %**	**61**

7.2.5. Ndarja e mbeturinave

Sipas të dhënave nga Raporti i AKMM, në Suharekë nuk ekziston infrastruktura për ndarjen e mbeturinave në burim.

Tabela 14. Qasja në infrastrukturën për ndarjen e mbeturinave komunale në burim, në vitin 2019, [36]

Komuna	Numri i banorëve (ASK-2011)	Numri i ekonomive familjare (ASK-2011)	Numri i ekonomive familjare që ka qasje në infrastrukturën për ndarje në burim (2019)	Përqindja e ekonomive familjare ka qasje në infrastrukturën për ndarje në burim (2019)
Suharekë	**59722**	**9145**	**0.00**	**0.00 %**

7.2.6. Zvogëlimi dhe riciklimi i mbeturinave

Nuk është gjetur ndonjë informatë për masa të caktuara që po zhvillon Komuna për zvogëlimin e mbeturinave, kompostimin, etj.Sipas të dhënave nga Komuna, Komuna e Suharekës ka filluar iniciativën për riciklim të mbeturinave dhe ka përgaditur projektin. Ky projekt nuk është implementuar, por Komuna ka në plan ta shtyj përpara këtë iniciativë.[37]

7.3. Ulja e Gazrave Serrë përmes masave të planifikuara dhe të propozuara në sektorin e menaxhimit të mbeturinave

Masat e planifikuara për sektorin e Menaxhimit të mbeturinave, në këtë plan, përfshijnë 5 objektiva me masat përkatëse. Objektivat janë:

- Përmirësimi i sistemit të menaxhimit të mbeturinave dhe ri-shikimi/përpilimi i legjislacionit përkatës
- Ulja e sasisë së mbeturinave të gjeneruara
- Promovimi i riciklimit dhe ripërdorimit të mbeturinave
- Ulja e GS përmes ndalimittë hedhjes ilegale të mbeturinave
- Ulja e emetimit të GS nga deponitë ilegale (pikat ilegale të grumbullimit të mbeturinave).

Ulja e emetimeve të GS nga masat e ndërmarra në sektorin e mbeturinave, duhet të përcaktohet gjatë përpilimit të paramasave teknike për zbatimin e masave (projekteve) të caktuara sipas këtij plani.

[34]Plani Komunal për Menaxhimin e mbeturinave 2016-2021, Komuna e Suharekës, Janar 2016

[35]Raport i menaxhimit të mbeturinave komunale në Kosovë. Agjencia për mbrojtjen e mjedisit të Kosovës. Viti raportues 2020.

[36] Raport i menaxhimit të mbeturinave komunale në Kosovë. Agjencia për mbrojtjen e mjedisit të Kosovës. Viti raportues 2020.

[37]Skema e projektit teknologjik të impiantit për kompostim bioreaktor dhe prodhim të eko-kompostit. Komuna e Suharekës

7.4. Plani i masave për sektorin e mbeturinave

Sektori: Menaxhimi i mbeturinave		Indikatorët e suksesit	Institucioni përgjegjës	Sektorët e ndërlidhur	Afati kohorë	Kostoja financiare	Burimi i financimit	Ulja e CO_2 (ton/vit)	Statusi	Projekt /Plani Sektorial	Prioriteti
Objektivi 7.1: Përmirësimi i sistemit të menaxhimit të mbeturinave dhe ri-shikimi/përpilimi i legjislacionit përkatës											
Masa 7.1.1: Rishikimi i sistemit të menaxhimit të mbeturinave											
7.1.1.1	Finalizimi dhe aprovimi i Planit Komunal për Menaxhim të Mbeturinave (PKMM)	– Dokumenti i Planit të veprimit	– Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe mergjencë	– Ekoregjioni – Sektori privat – Shoqëria civile – Donatorët	2022-2023	20,000.00	– Buxheti komunal – Qeveria e Kosovës – Donatorët			Në proces	
7.1.1.2	Krijimi i sistemit të qëndrueshëm për menaxhimin e mbeturinave të ngurrta komunale. Ky sistem të bazohet në konceptin 3R: – Reduktimin (Parandalim), – Ri-përdorimin, dhe – Ri-ciklimin e mbeturinave	– Sasia e mbeturinave të ri-përdorura dhe të ri-cikluara	– Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe mergjencë	– Ekoregjioni – Sektori privat – Shoqëria civile – Donatorët – Drejtoria e inspeksionit	2023-2030	600,000.00	– Buxheti komunal – Qeveria e Kosovës – Donatorët			Propozim i ri	
						620,000.00					
Masa 7.1.2: Rishikimi i Rregullores për menaxhimin e mbeturinave në territorin e Suharekës											
7.1.2.1	Rishikimi i Rregullores për menaxhimin e mbeturinave në territorin e Suharekës, bazuar në PKMM të finalizuar. Rregullorja të trajtojë edhe aspekte tjera, sikur që janë: – Ripërdorimi i mbeturinave (reduktimin e mbeturinave), – Rregullimin e përdorimit të qeseve të plastikës, (psh. vendosjen e çmimit në qeset e plastikës që ofrohen nga dyqanet dhe shitësit) – Trajtimi i mbetjeve organike – Kompostmin e mbeturinave organike bimore	– Sasia e mbeturinave të ri-përdorura dhe të ri-cikluara	– Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe mergjencë	– Ekoregjioni – Sektori privat – Shoqëria civile – Donatorët – Drejtoria e inspeksionit	2023-2024	15,000.00	– Buxheti komunal – Qeveria e Kosovës – Donatorët			Propozim i ri	

Masa 7.1.3: Rritja e efikasitetit për grumbullimin e mbeturinave											
7.1.3.1	Studimi për pikat e ekzistuese të kontejnerëve në qytet dhe fshatra, analizimi i funksional dhe rekomandimet për qasje më të lehtë në to, si dhe identifikimi i pikave të reja të mundshme për vendosjen e kontejnerëve.	– Raporti i studimit me rekomandimet	– Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe mergjencë	– Ekoregjioni – Sektori privat – Shoqëria civile – Drejtoria e inspeksionit	2023-2024	5,000.00	– Buxheti komunal			Propozim i ri	
						15,000.00					
Objektivi 7.2. Ulja e sasisë së mbeturinave të gjeneruara											
Masa 7.2.1: Rritja e kompostimit të mbeturinave organike											
7.2.1.1	Zhvillimi i Planit për kompostimin e mbetjeve organike bimore. Plani i kompostimit do të përfshijë analizën në lidhje me palët/personat që do të përfitonin më së shumti nga shpërndarja e kompostuesve. Analiza do të përfshijë edhe sasinë e mbetjeve të rrushit, kungullit, pemëve dhe perimeve që mund të kompostohen.	– Dokumenti i Planit për kompostim	– Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe mergjencë	– Ekoregjioni – Drejtoria për bujqësi, zhvillim rural dhe pylltari – Sektori privat	2023-2024	10,000.00	– Buxheti komunal	-	-	Propozim i ri	
7.2.1.2	Furnizimi dhe shpërndarja e kompostuesve për kompostim të mbeturinave organike bimore	– Numri i kompostuesve të shpërndarë dhe përdorimi i tyre	– Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe mergjencë	– Ekoregjioni – Drejtoria për bujqësi, zhvillim rural dhe pylltari – Sektori privat	2024-2026	70,000.00	– Buxheti komunal, – Qeveria, – Donatorët	-	-	Propozim i ri	
7.2.1.3	Zhvillimi dhe organizimi i fushatës vetëdijësuese dhe informuese të qytetarët për rëndësinë e uljes së mbeturinave, përfshirë mbeturinat organike, për mënyrën e shfrytëzimit të kompostuesve, si dhe për përfitimet nga kompostimi.	– Sasia e mbeturinave organike të mbledhura	– Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe mergjencë	– Ekoregjioni – Drejtoria për bujqësi, zhvillim rural dhe pylltari – Sektori privat	2023-2024	10,000.00	– Buxheti komunal	-	-	Propozim i ri	

7.2.1.4	Krijimi i një pike grumbulluese kompostimi për mbledhjen e mbetjeve organike nga qytetarët	Sasia e mbeturinave organike të mbledhura	Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe mergjencë	Ekoregjioni Drejtoria për bujqësi, zhvillim rural dhe pylltari Sektori privat	2024-2026	100,000.00	Buxheti komunal, Qeveria, Donatorët	-	-	Propozim i ri	
						190,000.00					
Masa 7.2.2: Ulja e gjenerimit dhe përdorimit të qeseve të plastikës											
7.2.2.1	Pako stimuluese për ofrimin e qeseve të ri-përdorshme nga dyqanet (me pagesë)	Sasia e eko-qeseve të shpërndara	Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe mergjencë	Bizneset private (dyqanet), prodhuesit vendor të qeseve me shumë përdorime.	2024-2025	15,000.00	Buxheti komunal, Qeveria, Donatorët	-	-	Propozim i ri	
						15,000.00					
Objektivi 7.3. Promovimi i riciklimit dhe ripërdorimit të mbeturinave											
Masa 7.3.1: Promovimi i ripërdorimit të mbeturinave											
7.3.1.1	Studimi për mundësinë e zhvillimit qarkor (cirkular) përmes ripërdorimit të mbeturinave të ndryshme.	Raporti i studimit me gjetjet dhe rekomandimet	Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe mergjencë	Ekoregjioni MMPHI Sektori privat	2024-2025	20,000.00	Buxheti komunal Qeveria, Donatorët	-	-	Propozim i ri	
						20,000.00					
Masa 7.3.2: Rritja e sasisë së mbeturinave të ricikluara dhe zvogëlimi i mbeturinave në vëllim											
7.3.2.1	Krijimi i Qendrës për riciklimin e mbeturinave, që përfshin: klasifikimin, përpunimin e biomasës (që përfshin edhe drurin nga mbetjet e mobiljeve), letrës, plastikës dhe qelqit	Qendra e krijuar për riciklimin e mbeturinave	Drejtoria e Shërbimeve Publike	Ndërmarrja publike regjionale për menaxhimin e mbeturinave (Ekoregjioni), Sektori privat	2023-2024	500,000.00	Buxheti komunal Sektori privat	-	-	Projekt ekzistues	

7.3.2.2	Planifikimi dhe organizimi i fushatës vetëdijësuese-informuese për: – rëndësinë e eleminimit të plastikës dhe qeseve të najlonit si mbeturinë – përfitimet e qytetarëve nga dorëzimi i shisheve nga plastika dhe qelqi në pikat grumbulluese – Promovimi i ndarjes se mbeturinave në burim	– Sasia e shisheve të plastikës dhe të qelqit të grumbulluara dhe ricikluara – Numri i qytetarëve të targetuar nga fushata	– Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe mergjencë	– Ekoregjioni – MMPHI – Sektori privat	2024-2025	40,000.00	– Buxheti komunal – Qeveria, – Donatorët	-	-	Propozim i ri	
7.3.2.3	Studimi i fizibilitetitdhe Plani për ofrimin e pikave grumbulluese të shisheve të plastikës dhe qelqit me pagesë	– Raporti i studimit dhe Plani	– Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe mergjencë – Ekoregjioni	– Bizneset private (Qendrat tregtare, etj.), – Sektori privat	2024-2025	10,000.00	– Buxheti komunal, – Qeveria, – Donatorët	-	-	Propozim i ri	
7.3.2.4	Të krijohen pika të grumbullimit për shishet e plastikës dhe qelqit për bizneset që gjenerojnë shumë të tilla (kafiteritë, restorantet, etj.).	– Numri i pikave të krijuara, – Numri i bizneseve të përfshira	– Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe mergjencë	– Sektori privat	2025-2026	15,000.00	– Buxheti komunal, – Qeveria, Donatorët	-	-	Propozim i ri	
7.3.2.5	Krijimi i pikave grumbulluese për mbetjet organike shatzore në bashkëpunim me bizneset që merren me riciklimin e tyre	– Numri i pikave të krijuara, – Sasia e mbetjeve të grumbulluara	– Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe mergjencë	– Sektori privat	2025-2026	15,000.00	– Buxheti komunal, – Qeveria, Donatorët	-	-	Propozim i ri	
						580,000.00					
Objektivi 7.4: Ulja e GS përmes reduktimit të hedhjes ilegale të mbeturinave										
Masa 7.4.1: Rritja e efikasitetit të grumbullimit të mbeturinave										

7.4.1.1	Zbatimi i Planit Komunal për menaxhim të mbeturinave (PKMM)	– Projektet e zbatuara nga Plani i Veprimit për Menaxhimin komunal të mbeturinave	– Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe mergjencë	– Ekoregjioni, – Sektori privat – Shoqëria civile – Donatorët – Drejtoria e inspeksionit	2023-2030	500,000.00	– Buxheti komunal – Qeveria e Kosovës – Donatorët			Propozim	
7.4.1.2	Vendosja e shportave për grumbullim të mbeturinave në hapësirat publike.	– Numri i shportave të vendosura	– Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe mergjencë	– Ekoregjioni, – Sektori privat – Shkolla teknike – Donatorët – Drejtoria e inspeksionit	2023-2030	150,000.00	– Buxheti komunal – Qeveria e Kosovës – Donatorët			Propozim	
						650,000.00					
Masa 7.4.2: Ulja e GS përmes grumbullimit të mbeturinave me sinjalizim											
7.4.2.1	Të bëhet studimi për kontejnerë me sistem automatizimi për mbushje, sidomos për pika të cilat gjenerojnë shumë mbeturina (për të evituar hedhjen në tokë) dhe pikat më rrallë të përdorura për të evituar qarkullimin e mjeteve transportuese për mbledhjen e mbeturinave.	– Raporti i studimit	– Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe mergjencë	– Ekoregjioni, – Sektori privat	2023-2026	15,000.00	– Buxheti komunal – Qeveria e Kosovës – Donatorët	-	-	Propozim i ri	
7.4.2.2	Pilot projektet me kontejnerët me sistem automatizimi	– Numri i projekteve dhe kontejnerëve	– Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe mergjencë	– Ekoregjioni, – Sektori privat	2026-2028	20,000.00	– Buxheti komunal – Qeveria e Kosovës – Donatorët	–	–	Propozim i ri	
						35,000.00					
Objektivi 7.5: Ulja e emetimit të GS nga deponitë ilegale (pikat ilegale të grumbullimit të mbeturinave)											
Masa 7.5.1: Eleminimi i deponive ilegale											

7.5.1.1	Shtimi i inspektimeve për të penguar krijimin të deponive ilegale duke shtuar inspektimet dhe bashkëpunimin me banorët përmes raportimit të banorëve me fotografi nga vendi.	– Numri i fletparaqitjeve për shkarkim të mbeturinave jashtë kontejnerëve	– Drejtoria e inspeksionit	– Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe mergjencë – Ekoregjioni,	2022-2030	-	–	–	–	Ekzistues	
7.5.1.2	Largimi i mbeturinave nga deponitë ekzistuese ilegale	– Numri i deponive ilegale të eleminuara	– Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe mergjencë	– Ekoregjioni, – Sektori privat	2022-2024	60,000.00	– Buxheti komunal – Qeveria e Kosovës – Donatorët	–	–	Propozim i ri	
7.5.1.3	Trajtimi i vendeve te cilat kanë shërbyer si deponi ilegale, psh pyllëzimi i hapësirave, ose sipas rrethanave të rregullohet infrastruktura e shfrytëzimit të tyre për argëtim/rekreacion.	– Sipërfaqet e pyllëzuara	– Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe mergjencë	– Ndërmarrja publike regjionale për menaxhimin e mbeturinave (Ekoregjioni), – Sektori privat	2023-2026	100,000.00	– Buxheti komunal – Qeveria e Kosovës – Donatorët	–	–	Propozim i ri	
						160,000.00					
Kostoja e përgjithëshme e vlerësuar e investimit për Sektorin e Menaxhimit të mbeturinave:						**2,290,000.00**					

8. Analiza e sektorit të Transportit

Në Kosovë transporti bazohet kryesisht në transportin rrugor. Ndërtimi i rrugëve ka ndikim të drejtpërdrejtë në mjedis për disa shkaqe kundër më kryesoret konsiderohen zënia e tokave bujqësore, gërryerjet dhe nxitjae erozionit të dheut, fragmentimi i habitateve natyrore, ndryshimi i regjimitujor dhe aspektet tjera socio-mjedisore. Kosova ka 2311.7 km rrjet rrugor të asfaltuar ngatë cilat 1509.4 km janë regjionale, 665.2 km janë nacionale dhe 137.2 km janë auto udhë [38]. Rrugët e asfaltuara dhe të pa-asfaltuara komunale janë 4925 km në tërë Kosovën (MI, DIEKP Qershor 2015). Trendi i zgjerimit të infrastruktures rrugore nga viti në vit është në rritje që bart në vete edhe rritjen e presionit në mjedis.

Numri i mjeteve të regjistruara në Kosovë në vitin 2020 ka qenë 356,962 mjete motorike dhe jo motorike. Në raport me vitin 2019 ka rritje prej 0.31%. Veturat janë mjetet e transportit me shumicë dërmuese në Kosovë me 292,902 makina. Në figurën e mëposhtme është treguar grafiku i mjeteve motorike dhe jo motorike të regjistruara në Kosovë në periudhën 2011-2020[39].

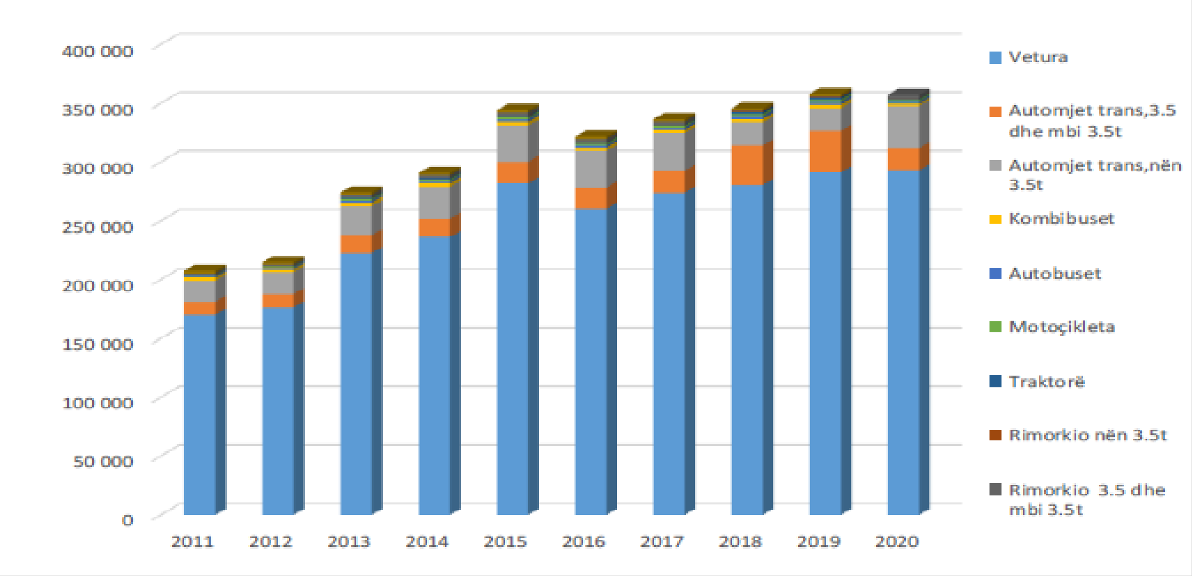

Figura 6.Mjetet motorike dhe jo motorike të regjistruara në periudhën 2011-2020

Ministria e Infrastrukturës dhe Transportit ka filluar implementimin e matjes së gazrave të automjeteve që nga data 01 shtator 2019, për të cilën qytetarët do të duhet të paguajnë edhe një shumë shtesë kur regjistrojnë veturat. Në njërën anë kjo mund të sjell probleme pasi shumica e automjeteve për shkak të vjetërsisë supozohet të kenë problem të kalojnë testet që do të aplikohen, në anën tjetër do të mundësojë të dhëna më të sakta për nivelin e vlerave të ndotësve që shkarkohen nga automjetet përfshirë edhe GS. Po ashtu, kjo mundëson respektimin e normave të lejuara të shkarkimeve në ajër nga automjetet në përdorim, sipas kufijve të lejuar të Bashkimit Evropian (BE) Standardi i Emisioneve për Automjete për Pasagjer dhe Automjete të Lehta Komerciale për gazrat dhe grimcat[40].

[38] Mjedisi i Kosovës 2020. Raport i treguesve mjedisorë. AKMM 2020.
[39] Statistikat e transportit dhe Telekomunikimit TM1 2021. ASK 2021.
[40]Plani Për Ndërhyrje Ndër-Sektoriale për Ndryshimet Klimatike për Prizrenin 2020-2025. Tetor 2019

Në aspektin e emetimeve të GS, sektori i transportit në Kosovë vjen menjëherë pas industrisë së energjisë dhe ka emetime prej 1337 Gg CO_2eq, apo 15% të emetimeve të përgjithshme [41]. Emetimet në transport janë për shkak të përdorimit të lëndëve djegëse (karburanteve) të derivateve të naftës.

Në sektorin e transportit emetimet e gazrave dhe grimcave nga djegia e karburanteve ndodhin në apo shumë afër zonave të banuara, dhe kështu ka ndikim të drejtpërdrejtë dhe të dëmshëm në shëndetin e njeriut. Nga ana tjetër transporti është sektori ku një zvogëlim i përdorimit të energjisë dhe emetimeve vërtetohet të jetë jashtëzakonisht i vështirë për t'u arritur, pavarësisht nga ndonjë sukses në ndonjë zonë urbane. Por, mundësitë kryesore për zvogëlimin e emisioneve nga ky sektor do të ishin zëvendësimi i automjeteve të vjetra me të reja, përdorimi i transportit publik dhe promovimi i transportit të qëndrueshëm me më pak trafik motorik, çiklizëm etj.

8.1. Konsumi i produkteve energjetike dhe emetimet në sektorin e transportit në Suharekë

Nevojiten të dhëna për Suharekën që do të gjenerohen nga Inventari i GS për Suharekën.

[41] Raporti i emetimeve të gazrave serrë në Kosovë 2014-2019. AMMK 2021.

8.2. Rreziqet nga ndryshimet klimatike në transport dhe përshtatja

Sektori i transportit është i cënueshëm nga ndryshimet klimatike për shkak të:

- Dëmtimeve të infrastrukturës së trafikut nga ngjarjet ekstreme të motit (kryesisht trasetë e rrugëve dhe sinjalizimi)
- Dëmtimeve të infrastrukturës së trafikut nga paraqitja e rrëshqitjeve në rrugë
- Dëmtimeve të shpejta të shtresës së asfaltit në trasetë e rrugëve për shkak të rritjes të ekstremeve tëtemperaturave
- Nevojës për organizim të reagimit të shpejtë dhe efikas në ngjarjet të ndryshme ekstreme të ç'rregullimit të trafikut që shkaktohen nga efektet e ndryshimeve klimatike

Një përshtatje e efektshme ndaj ndryshimeve klimatike duhet t'i konsiderojë dhe adresojë rreziqet e përmendura më lartë. Në këtë plan ndër-sektorial janë paraparë disa masa për përshtatje ndaj ndryshimeve klimatike në sektorin e transportit.

8.3. Ulja e Gazrave Serrë përmes masave në sektorin e transportit

Në këtë plan ndër-sektorial janë përfshirë një varg i masave nga sektori i transportit si ato ekzistuese edhe propozimet gjatë punës nga Grupi Punues. Në këtë sektor janë listuar veprimet sipas 5 objektivave:

- Planifikimi i qëndrueshëm i transportit në territorin e Komunës së Suharekës
- Promovimi i përdorimit të transportit publik dhe ulja e emetimit te GS
- Ulja e GS përmes përdorimit të automjeteve me efiçiencë të lartë dhe makinave elektrike
- Promovimi i transportit të qëndrueshëm me më pak trafik motorik, çiklizëm
- Përshtatja ndaj ndryshimeve klimatike në transport dhe ato që lidhen me infrastrukturën rrugore

Llogaritja e saktë e uljes së emetimeve të GS-ve mund të bëhet vetëm pas hartimit të paramasave dhe zbatimit të masavetë propozuara për uljes së emetimeve të GS, prandaj nuk janë tërësisht të llogaritura në këtë plan.

8.4. Plani i masave në sektorin e transportit

Sektori: Transporti		Indikatorët e suksesit	Institucioni përgjegjës	Sektorët e ndërlidhur	Afati kohor për realizimin	Kostoja financiare	Burimi i financimit	Ulja e CO2 (ton/vit)	Statusi	Projekt /Plani Sektorial	Prioriteti)
Objektivi 8.1: Planifikimi i qëndrueshëm i transportit në territorin e Komunës së Suharekës											
Masa 8.1.1: Zhvillimi i mobilitetit të qëndrueshëm											
8.1.1.1	Zhvillimi i planit të lëvizshmërisë së qëndrueshme komunale	- Dokumenti i Planit të mobilitetit	- Drejtoria e inspeksionit	- Drejtoria e urbanizmit dhe planifikimit - Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe emergjencë - Drejtoria për pronë dhe kadastër	2023-2024	120,000.00	- Buxheti komunal			I paraparë në HZK[42]	
8.1.1.2	Hartimi i Planit të menaxhimit të parkingjeve publike. dhe promovimi i parkingjeve të gjelbra.	- Dokumenti i Planit	- Drejtoria e inspeksionit	- Drejtoria e urbanizmit dhe planifikimit - Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe emergjencë - Drejtoria për pronë dhe kadastër	2023-2024	20,000.00	- Buxheti komunal			I paraparë në HZK	
						140,000.00					
Masa 81.2: Ulja e emetimeve të GS përmes optimizimit të rrjetit rrugor dhe trafikut											

[42] HZK – Harta Zonale e Komunës së Suharekës 2022-2030

8.1.2.1	Studimi për gjetjen mundësive të uljes së emetimeve të GS dhe shkarkimit të trafikut në nyjet ekzistuese rrugore me ngarkesë të mëdha të trafikut si në qytet ashtu edhe ne paralagje.	- Dokumenti i studimit	- Drejtoria e inspeksionit	- Drejtoria e urbanizmit dhe planifikimit - Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe emergjencë - Drejtoria për pronë dhe kadastër	2023-2024	20,000.00	- Buxheti komunal		-	Propozim i ri	
8.1.2.2	Zgjerimi i stacionit komunal të autobusëve	- Stacioni i autëbusëve i zgjeruar dhe funksional	- Drejtoria e inspeksionit	- Drejtoria e urbanizmit dhe planifikimit - Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe emergjencë	2023-2024	350,000.00	- Buxheti komunal			I paraparë në HZK	
8.1.2.3	Zgjerimi i stacionit regjional të autobusëve dhe ndërtimi i parkingut nëntokësor Kërkohet sqarim nga Grupi punues se qfare eshte menduar!	- Stacioni i autobusëve iregjional zgjeruar dhe parkingu nëntokësor i ndërtuar	- Drejtoria e inspeksionit	- Drejtoria e urbanizmit dhe planifikimit - Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe emergjencë	2024-2026	1,300,000.00	- Buxheti komunal			I paraparë në HZK	
8.1.2.4	Promovimi i uljes së emetimeve të GS dhe rritjes së sigurisë në transport përmes ndërtimit të sistemit "Smart City". (Kërkohet sqarim nga Grupin punues çfarë nënkupton kjo (a eshte qasja per 15 min?) – më shumë informata duhen)	- Sistemi i funksionalizuar	- Drejtoria e inspeksionit	- Drejtoria e urbanizmit dhe planifikimit - Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe emergjencë	2023-2024	80,000.00	- Buxheti komunal			I paraparë në HZK	

8.1.2.5	Zhvillimi i studimit për gjetjen mundësisë së uljes së emetimeve të GS në nyjet ekzistuese rrugore me ngarkesë të mëdha të trafikut, në drejtim të hyrje-daljeve të autostradës, në qytet dhe paralagjet e tij. Analiza duhet te ofrojë rekomandimet për shkarkimin e trafikut.	– Raporti i studimit	– Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe emergjencë	– MMPHI – ME	2023-2024	10,000.00	– Qeveria e Kosovës – Buxheti komunal			Propozim i ri	
8.1.2.6	Ulja e emetimeve të GS nga elemenimi i ngarkesës të krijuar nga autobusët transportit publik para shkollave në qytetin e Suharekës. Rishikimi i pikave të ndaljes dhe kontrolli i tyre.	– Lëvizje e papenguar dhe e lirë e makinave	– Drejtoria e inspeksionit	– Drejtoria e urbanizmit dhe planifikimit – Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe emergjencë	2023-2024	20,000.00	– Buxheti komunal			Propozim i ri	
						1,780,000.00					
Objektivi 8.2: Promovimi i përdorimit të transportit publik dhe ulja e emetimit të GS											
Masa 8.2.1: Promovimi i përdorimit të transportit publik urban në Suharekë											
8.2.1.1	Studimi i fizibilitietit mbi mundësinë për krijimin e transportit publik urban në Suharekë	– Dokumenti i studimit	– Drejtoria e inspeksionit	– Drejtoria e urbanizmit dhe planifikimit – Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe emergjencë	2025-2027	20,000.00	– Buxheti komunal		-	Propozim i ri	

8.2.1.2	Në autobusët ekzistues të linjave brenda komunale, autobusët të jenë të përshtatshëm për personat me nevoja të veçanta (me karroca), karroca për femijë, lajmërimi i stacioneve të bëhet me zë.	– Autobusët ekzistues të përshtatshëm dhe lajmërimi bëhet me zë.	– Drejtoria e inspeksionit	– Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe emergjencë – Sektori privat	2023-2028	50,000.00	– Sektori privat		-	Propozim i ri	
8.2.1.3	Promovimi i uljes së emetimit të GS me ndërtimin e 12 pritoreve “të gjelbra” për vend ndaljet për autobusë të transportit publik në zonën urbane.	– Pikat pritëse të gjelbra të ndërtuara	– Drejtoria e inspeksionit	– Drejtoria e urbanizmit dhe planifikimit – Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe emergjencë	2025-2027	216,000.00	– Buxheti komunal – Donatorë		-	I paraparë në HZK	
						286,000.00					
Objektivi 8.3. Ulja e GS përmes përdorimit të automjeteve me efiçiencë të lartë dhe makinave elektrike											
Masa 8.3.1: Nxitja e zëvendësimit të automjeteve të vjetra me të reja											
8.3.1.1	Zëvendësimi gradual i makinave të flotës komunale me automjete të reja efiçiente me emetime më të ulta hibride apo tërësisht elektrike	– Sasia e uljes së GS dhe karburanteve	– Drejtoria e Administratës	– Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe emergjencë	2023-2030	1,200,000.00	– Buxheti komunal, – Donatoret	Të llogaritet		Propozim i ri	
8.3.1.2	Licencimi me përparësi i kompanive për transport publik dhe kompanive të shërbimeve taksi me më së paku 50% zëvendësim të automjeteve të vjetra me automjete të reja me efiçiencëtë lartë hibride apo elektrike me emetime më të ulta	– Sasia e uljes së GS dhe karburanteve	– Drejtoria e inspeksionit	– Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe emergjencë – Sektori Privat	2023-2028			Të llogaritet		Propozim i ri	

8.3.1.3	Promovimi i makinave hibride dhe atyre elektrike përmes instalimit të mbushësve të makinave në pika të caktuara.	– Numri i pikave furnizuese për automjeteve elektrike	– Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe emergjencë	– Drejtoria e inspeksionit – Drejtoria e urbanizmit dhe planifikimit – Sektori privat	2023-2028	50,000.00	– Buxheti komunal, – Donatoret – Sektori Privat	Të llogaritet		Propozim i ri	
						1,250,000.00					
Objektivi 8.4: Promovimi i transportit të qëndrueshëm me më pak trafik motorik, çiklizëm											
Masa 8.4.1: Krijimi shtigjeve të reja për biçikletave											
8.4.1.1	Përmirësimi i shtigjeve ekzistuese të biçikletave dhe ndërtimi i shtigjeve të reja dhe vendparkingjeve të biçikletave në tërë territorin e komunës me prioritet për zonën urbane dhe lidhjen me Zonën industriale të Suharekës	– Gjatësia në km e shtigjeve të përmirësuara dhe gjatësia e shtigjeve të reja për çiklistë	– Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe emergjencë	– Drejtoria e inspeksionit – Drejtoria e urbanizmit dhe planifikimit	2023-2028	100,000.00	– Buxheti komunal, – Donatoret – Sektori Privat	Të llogaritet		Propozim i ri	
						100,000.00					
Masa 8.4.2: Fushata vetëdijësimi dhe informimi për çiklizëm											
8.4.2.1	Planifikimi dhe organizimi i fushatës vetëdijësuese dhe informuese për rëndësinë e përdorimit të biçikletave për uljen e emetimit të GS dhe në aspektin shëndetësor	– Numri i njerëzve të përfshirë në fushatë – Materialet promovuese: posterët, broshurat, emisionet televizive, etj.	– Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe emergjencë	– Drejtoria e arsimit – Drejtoria e urbanizmit dhe planifikimit	2023-2028	10,000.00	– Buxheti komunal, – Donatoret – Sektori Privat	Të llogaritet		Propozim i ri	
						10,000.00					
Masa 8.4.3: Promovimi i motoçikletave, biçikletave dhe trotinetave elektrike për uljen e emetimit të GS											

8.4.3.1	Instalimi i pikave furnizuese për motoçikleta, biçikleta dhe trotineta elektrike në tërë territorin e komunës, përfshirë pikat e turizmit rural.	– Numri i pikave furnizuese elektrike	– Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe emergjencë	– Drejtoria e inspeksionit – Drejtoria e urbanizmit dhe planifikimit – Sektori privat	2023-2028	20,000.00	– Buxheti komunal, – Donatoret – Sektori Privat	Të llogaritet		Propozim i ri	
8.4.3.2	Promovimi i të bërit biznes përmes dhënies me qera (huazimit) të biçikletave duke përdorë modelet moderne të qiradhënies me përdorimin e aplikacioneve në telefonat e mençur.	– Numri i biçikletave të dhëna me qera (huazuara)	– Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe emergjencë	– Drejtoria e inspeksionit – Drejtoria e urbanizmit dhe planifikimit – Sektori privat	2023-2028	40,000.00	– Sektori Privat	Të llogaritet		Propozim i ri	
						60,000.00					
Objektivi 8.5: Përshtatja ndaj ndryshimeve klimatike në transport dhe ato që lidhen me infrastrukturën rrugore											
Masa 8.5.1: Mbrojtja nga valët e të nxehtit rrugëve dhe udhëtarëve											
8.5.1.1	Ndërtimi i strehave hijëzuese me gjelbrim të mençur në zonat kyçe të ecjes së këmbësorëve në qytet dhe fshatrat që tashme janë lidhur me qytetin	– Numri i streheve të ndërtuara	– Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe emergjencë	– Drejtoria e inspeksionit – Drejtoria e urbanizmit dhe planifikimit – Sektori privat – Shoqëria civile	2023-2028	50,000.00	– Buxheti komunal, – Donatoret – Sektori Privat			Propozim i ri	
8.5.1.2	Krijimi i protokollit me orare të lëvizjes në rrugë të caktuara për makinat metonazh të madh gjatë periudhave me valë të të nxehtit, për të ruajtur shtresën e asfaltit (kjo sidomos vlen për zonën jugore dhe lindore të komunës që kanë pamje nga jugu dhe perëndimi).	– Dokumenti i protokollit të krijuar	– Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe emergjencë	– Drejtoria e inspeksionit – Drejtoria e urbanizmit dhe planifikimit – Sektori privat – Shoqëria civile	2023-2028	20,000.00	– Buxheti komunal, – Donatoret – Sektori Privat			Propozim i ri	
						70,000.00					
Masa 8.5.2: Mbrojtja nga vërshimet e rrugëve të transportit											

8.5.2.1	Studimi per rrugët e rrezikuara nga përmbytjet/ vërshimet dhe të propozohen masa mbrojtëse	– Dokumenti i studimit	– Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe emergjencë	– Drejtoria e inspeksionit – Drejtoria e urbanizmit dhe planifikimit	2023-2024	20,000.00	– Buxheti komunal, – Qeveria e Kosovës			Propozim i ri	
8.5.2.2	Ndërtimi i arxhinaturave për mbrojtje nga vërshimet e rrugëve në bazë të studimit të kryer nga Komuna.	– Gjatësia e arxhinaturave të ndërtuara	– Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe emergjencë	– Drejtoria e inspeksionit – Drejtoria e urbanizmit dhe planifikimit	2024-2025	300,000.00	– Buxheti komunal, – Qeveria e Kosovës			Propozim i ri	
						320,000.00					
Masa 8.5.3: Mbrojtja e biodiversitetit nga ndërtimet e rrugëve											
8.5.2.3	Monitorimi i integrimit të korridoreve për migrimin e kafshëve në projektet e ndërtimit të infrastrukturës rrugore në tërë territorin e Komunës.	– Numri i projekteve të monitoruara dhe korridoreve të integruara	– Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe emergjencë	– Drejtoria e inspeksionit – Drejtoria e urbanizmit dhe planifikimit	2026-2027	20,000.00	– Buxheti komunal,			Propozim i ri	
						240,000.00					
Kostoja e përgjithëshme e vlerësuar e investimit për Sektorin e Transportit:						**4,256,000.00**					

9. Analiza e sektorit të Shërbimeve Publike

Ndikimet më të drejtpërdrejta të ndryshimeve klimatike në shërbimet publike pritet të jenë në infrastrukturën publike, veçanërisht transportin duke kërcënuar ndërprerje të mëdha dhe duke e bërë forcimin dhe ruajtjen e infrastrukturës publike një element kryesor të çdo politike për përshtatje. Menaxhimi i ujit gjithashtu do të përballet me sfida të mëdha dhe do të kërkojë përgjigje nga aspekti i përshtatjes ndaj ndryshimeve klimatike. Sektori publik ka një rol kryesor në zbutjen e ndryshimeve klimatike si dhe për politikat dhe zbatimin e përshtatjes. Ky rol përfshin investimet publike, prokurimin publik, menaxhimin e transformimit të energjisë, mbrojtjet nga përmbytjet dhe menaxhimin e mbeturinave. Komuna e Suharekës përbëhet nga 41 vendbanime me 59,722 banorë rezidentë (Regjistrimi i popullsisë në Kosovë në 2011). Sipërfaqja e terriorit të komunës është 361.78 km^2. Sipas regjistrimit të vitit 2011, 49,300 banorë jetojnë në zonat rurale dhe 10,422 banorë në zonën urbane. Pra, komuna e Suharekës në aspektin gjeografik ka një shpërndarje të popullatës pa ndonjë qendër të madhe urbane. Kjo shpërndarje e popullatës në zona rurale, natyrshëm që krijon shtrirje të infrastrukturës për ofrimin e shërbimeve publike për banorët, që është: ujësjellësi, kanalizimi, rrugët publike, ndriçimi publik i rrugëve, mbrojtja nga fatkeqësitë, etj.
Qasja në ujësjellës – Nga 41 lokalitete në Komunën e Suharekës, Kompania Rajonale e Ujësjellësit "Hidro Regjioni Jugor" menaxhon ujësjellësin në 16 vendbanime. Në raportin e MAPL-së për vlerësimin e performancës komunale për vitin 2019, Komuna e Suharekës ka raportuar për shtrirje të rrjetit të ujit të pijshëm në 96.86% te ekonomitë familjare, institucionet publike dhe ekonomitë biznesore.
Kanalizimi i ujërave të drenazhimit (atmosferike)–Me përjashtim të zonës urbane me vetëm 2031m me rrjete të drenazhimit, të gjitha vendbanimet tjera nuk kanë rrjet të kanalizimit dhe drenazhimit. Një pjesë e rrjetit që shtrihet në rrugët periferike të zonës urbane, rrjeti ekzistues krijon vërshime gjatë të reshurave të mëdha të shiut, për arsye se nuk ekziston një ndarje e mbledhjes së ujërave të zeza dhe të reshurave atmosferike.
Po ashtu në hyrje të qytetit, Lumi Topluha e ka të degraduar trasenë dhe si pasojë e saj krijohet mundësia e përmbytjeve, po ashtu edhe në zonat e caktuara rurale mirëmbajtja e përroskave nuk është e mjaftueshme.Vetëm 11 ose 23% të fshatrave kanë rrjet të kanalizimit atmosferik por të përbashkët me kanalizimin e ujerave të ndotura, gjersa pjesa tjetër e fshatrave 30 ose 63 % nuk kanë rrjet të kanalizimit atmosferik.Të gjithë ujërat e kanalizimeve derdhen në lumenj[43].
Në këtë plan do të përfshihen vetëm ndërhyrjet të cilat ndërlidhen me ndryshimet klimatike dhe jo të gjitha shërbimet publike. Ndërsa shërbimet publike të ndërlidhura me sektorë të energjisë, transportit dhe menaxhimit të mbeturinave janë listuar nën këta sektor.

9.1. Trajtimi i shërbimeve publike nga aspekti i ndryshimeve klimatike

Në këtë plan ndër-sektorial janë përfshirë një varg i masave nga sektori i shërbimeve publike si ato ekzistuese edhe propozimet gjatë punës nga Grupi Punues. Në këtë sektor janë listuar veprimet sipas 5 objektivave:

- Promovimi i ecjes
- Gjelbërimi i qytetit
- Ngritja e njohurive për zhvillim të gjelbër dhe ndryshime klimatike

[43]Planizhvillimor komunal Suharekë, 2021-2029

- Sigurimi i furnizimit të qëndrueshëm me ujë të pijshëm
- Ulja e emetimit të GS dhe mbrojtja e mjedisit nga ujërat e zeza dhe të ndotura

Në këtë plan janë vendosur masat që kanë të bëjnë me uljene emetimeve të GS (zbutjen nga ndryshimet klimatike) dhe masa të caktuara për përshtatje. Llogaritja e saktë e uljes së emetimeve të GS te masat për zbutje, mund të bëhet vetëm pas hartimit të paramasave dhe zbatimit të masavetë propozuara, prandaj nuk janë tërësisht të llogaritura në këtë plan.

9.2. Plani i masave në sektorin e shërbimeve publike

Sektori: Shërbimeve Publike		Indikatorët e suksesit	Institucioni përgjegjës	Sektorët e ndërlidhur	Afati kohor për realizimin	Kostoja financiare	Burimi i financimit	Ulja e CO2 (ton/vit)	Statusi	Projekt /Plani Sektorial	Prioriteti
Objektivi 9.1: Promovimi i ecjes											
Masa 9.1.1: Ndërtimi i shtigjeve të këmbësorëve											
9.1.1.1	Ndërtimi i shtigjeve për këmbësorë në qytet dhe vendosja e shtegut në trotuare për orientim të personave me shikim të dobët dhe personave të verbër.	– Gjatësia e shtigjeve të ecjes për këmbësorë	– Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe emergjencë	– Drejtoria e inspeksionit – Drejtoria e urbanizmit dhe planifikimit	2023-2028	150,000.00	– Buxheti komunal, – Qeveria e Kosovës, – Donatorë			Propozim i ri	
9.1.1.2	Ndërtimi i pjerrinave në trotuare për të mundësuar kalimin e karrocave të personave me nevoja të veçanta dhe nënave/prindërve me karroca fëmijësh.	– Përqindja e rrugëve ku janë ndërtuar pjerrinat	– Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe emergjencë	– Drejtoria e inspeksionit – Drejtoria e urbanizmit dhe planifikimit	2023-2025	100,000.00	– Buxheti komunal, – Donatorë			Propozim i ri	
9.1.1.3	Shenjëzimi i shiritave për levizje me karroca të personave me nevoja të veçanta dhe nënave/prindërve me karroca fëmijësh	– Përqindja e rrugëve të shenjëzuara	– Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe emergjencë	– Drejtoria e inspeksionit – Drejtoria e urbanizmit dhe planifikimit	2023-2025	5,000.00	– Buxheti komunal, – Donatorë			Propozim i ri	
9.1.1.4	Ndërtimi i hapësirave të gjelbëruara rekreative-sportive	– Numri i hapsirave rekreative-sportive të ndërtuara – Numri i druve të mbjellur	– Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe emergjencë	– Drejtoria e inspeksionit – Drejtoria e urbanizmit dhe planifikimit	2023-2025	120,000.00	– Buxheti komunal, – Donatorë	Të llogaritet, 1 dru absorbon rreth 22 kgCO2/vit		Propozim i ri	
						375,000.00					
Objektivi 9.2: Gjelbërimi i qytetit											
Masa 9.2.1: Zgjerimi i zonave te gjelbëruara											

9.2.1.1	Ndërtimi i zonave të gjelbëruara në qytet dhe vendosja në të e lojërave për fëmijë	- Numri i drunjve të mbjellur - Potenciali i uljes së GS	- Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe emergjencë	- Drejtoria e inspeksionit - Drejtoria e urbanizmit dhe planifikimit - Sektori privat	2023 - 2024	50,000.00	- Buxheti komunal, - Donatorë	Të llogaritet, 1 dru absorbon rreth 22 kgCO2/vit		Propozim i ri	
9.2.1.2	Përthithja (kapja) e CO_2 përmes mbjelljes së druve dhe rregullimit të hapësirave të gjelbruara në Zonën industriale.	- Numri i drunjve të mbjellur - Potenciali i uljes së GS	- Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe emergjencë - Shoqata e bizneseve e Suharekës	- Drejtoria e inspeksionit - Drejtoria e urbanizmit dhe planifikimit - Sektori privat	2023 - 2024	40,000.00	- Buxheti komunal, - Sektori privat	Të llogaritet, 1 dru absorbon rreth 22 kgCO2/vit		Propozim i ri	
9.2.1.3	Mbjellja e drunjve/shkurreve buzë trotuareve për te pamundësuar parkimin ilegal dhe mundësuar ecjen e papenguar.	- Numri i drunjve të mbjellur - Potenciali i uljes së GS	- Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe emergjencë	- Drejtoria e inspeksionit - Drejtoria e urbanizmit dhe planifikimit - Sektori privat	2023 - 2024	30,000.00	- Buxheti komunal, - Donatorë - Sektori privat	Të llogaritet, 1 dru absorbon rreth 22 kgCO2/vit		Propozim i ri	
						120,000.00					
Objektivi 9.3: Ngritja e njohurive për zhvillim të gjelbër dhe ndryshime klimatike											
Masa 9.3.1: Edukimi për zhvillim inovativ të gjelbër											
9.3.1.1	Programe edukative/arsimore në shkolla për zhvillimin të gjelbër	- Numri i programeve - Numri i nxënësve - Numri i shkollave	- Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe emergjencë	- Drejtoria e arsimit	2023-2028	30,000.00	- Buxheti komunal, - Donatorë	-		Propozim i ri	

9.3.1.2	. Krijimi i parkut botanik me lloje të ndryshme të bimëve për shfrytëzim për relaks nga banorët (komuniteti) si dhe për demonstrim të llojeve të ndryshme të bimëve për nxënësit dhe publikun e gjerë. Parku do të promovojë rëndësinë e ruajtjes së biodiverzitetit në aspektin e ndryshimeve klimatike.	- Parku i ndërtuar	- Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe emergjencë	- Drejtoria e urbanizmit dhe planifikimit - Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe emergjencë - Shoqëria civile	2023-2028	150,000.00	Buxheti komunal, donatorët,	-		Propozim i ri	
						180,000.00					
Objektivi 9.4: Sigurimi i furnizimit të qëndrueshëm me ujë të pijshëm											
Masa 9.4.1: Ulja e humbjeve të ujit në rrjetin e ujësjellësit											
9.4.1.1.	Negocimi me nivelin qëndror për eliminimin e gypit magjistral ACC Ø 300mm, dhe zëvendësimi i tij me gyp të materialit HDPE PE 100, si dhe vendosja e rrjetit sekondar përgjatë rrugës magjistrale Suharekë-Prizren (deri te stacioni i Pompave në Malësi të re).	- Projekti i përfunduar	- MMPHI - ME	- Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe emergjencë - Hidro-Regjioni Jugor	2023-2027	1,250,000.00	- Qeveria e Kosovës - Hidro-Regjioni Jugor	-		I paraparë në HZK	
						1,250,000.00					
Masa 9.4.2: Krijimi i rezervave akumuluese të ujit											

9.4.2.1	Ndërtimi i liqenit akumulues në Dragaqinë me vëllim V=68 mil.m³	- Liqeni akumulues i ndërtuar	- MMPHI - ME - Drejtoria e urbanizmit dhe planifikimit - Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe emergjencë - Drejtoria për pronë dhe kadastër		2023-2027	20,000,000.00	- Qeveria e Kosovës - Donatorë	-		I paraparë në HZK	
9.4.2.2	Hulumti i i burimeve të ujit të pijshëm (Reqan dhe Nishor)	- Projektet e përfunduara	- MMPHI - ME	- Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe emergjencë - Hidro-Regjioni Jugor	2023-2026	50,000.00	- MMPHI - ME - Hidro-Regjioni Jugor	-		I paraparë në HZK	
9.4.2.3	Kaptimi i burimit të ujit, ndërtimi i kaptazhave, ndërtimi i rezervuarit 500 m3 dhe vendosja e gypit nga burimi deri në rezervuar në fshatin Budakovë	- Projekti i përfunduar	- MMPHI - ME	- Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe emergjencë - Hidro-Regjioni Jugor	2023-2026	185,630.00	- MMPHI - ME - Hidro-Regjioni Jugor	-		I paraparë në HZK	
9.4.2.4	Ndërtimi i rrjetit të ujësjellësit të ri për fshatrat Budakovë, Buzhalë, Krushicë dhe Papaz	- Rrjeti i ujësjellësit i përfunduar dhe funksional	- MMPHI - ME	- Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe emergjencë - Hidro-Regjioni Jugor	2023-2028	522,183.00	- MMPHI - ME - Hidro-Regjioni Jugor	-		I paraparë në HZK	

						20,757,813.00					
Masa 9.4.3: Konzervimi i ujit për ujitje të hapësirave të gjelbra											
9.4.3.1	Studimi i fizibilitetit për kapjen e ujit të shiut për riciklim dhe shfrytëzim për ujitjen e hapësirave të gjelbra publike dhe private	– Raporti i studimit	– Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe emergjencë	– Drejtoria e urbanizmit dhe planifikimit – Sektori privat i bizneseve – Amvisritë – Organizatat mjedisore	2023-2024	10,000.00	– Buxheti komunal	-		Prpopozim i ri	
9.4.3.2	Zbatimi i pilot projekteve për kapjen e ujit të shiut për riciklim dhe shfrytëzim për ujitjen e hapësirave të gjelbra publike dhe private	– Numri i projekteve të realizuara	– Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe emergjencë	– Drejtoria e urbanizmit dhe planifikimit – Sektori privat i bizneseve – Amvisritë – Organizatat mjedisore	2024-2025	35,000.00	– Buxheti komunal – Donatorë – Sektori privat	-		Prpopozim i ri	
9.4.3.3	Në bazë të rezultateve të studimit dhe zbatimit të pilot projekteve, të krijohet Rregullore komunale për caktimin e kritereve ndërtimore për objekte për të patur kusht vendosjen e rezervuarëve për kapjen e ujit të shiut për ujitje të hapësirave të gjelbra	–	– Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe emergjencë – Drejtoria e urbanizmit dhe planifikimit	– Sektori privat i bizneseve – Amvisritë – Organizatat mjedisore	2025-2027	7,000.00	– Buxheti komunal – Donatorë – Sektori privat	-		Prpopozim i ri	
						52,000.00					
Objektivi 9.5: Ulja e emetimit të GS dhe mbrojtja e mjedisit nga ujërat e zeza dhe të ndotura											
Masa 9.5.1: Trajtimi i ujërave të zeza dhe ujërave të ndotura											

9.5.1.1	Ndërtimi i impiantit për trajtimin e ujërave të zeza, bazuar në rekomandimet e Studimit të fizibilitetit të vitit 2011. Ndërtimi sipas variantit D - Ndërtimi i kolektorve për largim te ujrave tëndoturadhe ndërtimi i Impiantit përOpsionin II dhe III me përfshirjen e trajtimit sekondar të llumit.	– Impianti i ndërtuar	– Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe emergjencë	– MMPHI – ME – Drejtoria e urbanizmit dhe planifikimit – Drejtoria për pronë dhe kadastër	2023-2027	14,673,720.00	– Qeveria e Kosovës – Donatorë			Propozim ekzistues	
9.5.1.2	Ndërtimi i impianteve të vegjël për trajtim të ujërave të zeza, impiante për 2-3 fshatra.	– Impiantet e ndërtuara	– Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe emergjencë	– MMPHI – Drejtoria e urbanizmit dhe planifikimit – Drejtoria për pronë dhe kadastër	2023-2027	5,000,000.00	– Buxheti komunal – Qeveria e Kosovës – Donatorë			Propozim i ri	
9.5.1.3	Ndërtimi i kolektorit për trajtimin e ujërave agro-industrial në Agro-Zonë	– Kolektori i ndërtuar	– Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe emergjencë	– Drejtoria e urbanizmit dhe planifikimit – Drejtoria për pronë dhe kadastër	2023-2024	218,500.00	– Buxheti komunal			I paraparë në HZK	
						19,892,220.00					
Kostoja e përgjithëshme e vlerësuar e investimit për Sektorin e Shërbimeve publike:						**42,627,033.0 0**					

10. Zhvillimi rural

Rajonet rurale kanë rol esencial në tranzicionin drejt një ekonomie me zero emetime dhe në përballjen me ndryshimet klimatike. Fushat e mëposhtme të veprimit mund të mbështesin dhe përshpejtojnë tranzicionin drejt një ekonomie të qëndrueshme mjedisore, me emetim neto zero në rajonet rurale për të kapërcyer sfidat dhe për të përfituar nga mundësitë[44]:

- Forcimi i bazës së argumenteve duke mbledhur dhe konsoliduar të dhëna rajonale dhe lokale duke vlerësuar se si do të shfaqen mundësitë dhe sfidat që lidhen me ndryshimet klimatike në të gjitha llojet e zonave rurale.

Zhvillimi i treguesve të aftë për të informuar politikëbërësit dhe për të lehtësuar komunikimin për të mbështetur në mënyrë më efektive tranzicionin e vendeve rurale. Në atë proces, aktorët lokalë dhe rajonalë duhet të përfshihen në partneritet me politikat kombëtare duke u siguruar që pikëpamjet e tyre të merren parasysh në të gjitha nivelet e qeverisjes.

- Në përputhje me parimin e "Tranzicionit të Drejtë" (“Just Transition”), duhet fuqizuar rajonet rurale për të zhvilluar dhe zbatuar strategji efektive të tranzicionit, duke u siguruar që ato janë të përfshira dhe kanë kushte të mjaftueshme të mundësuara.

Kjo përfshinë ngritjen e njohurive, kapaciteteve institucionale, qeverisje të mirë, të dhëna, infrastrukturë dixhitale dhe financim, për të përshtatur dhe për të ndërtuar elasticitet (fleksibilitet) ndaj ndryshimeve klimatike, si dhe për të siguruar marrjen e masave për zbutjen e ndryshimeve klimatike që mund të krijojnë situata të favorshme për zhvillimin rural. Lehtësimi i tërheqjes së investimeve private për zgjidhje inovative klimatike kur financimi publik nuk është i mjaftueshëm.

Janë pesë fusha për veprim përmes të cilave investitorët e bëjnë tranzicioanin e drejtë pjesë të praktikave të tyre operative: Strategjia për investime, angazhimi i investitorëve, alokimi i kaptitalit, avokimi i politikave dhe partneritetit dhe të mësuarit dhe rishikimi i praktikave të kryera, siç janë treguar në figurën e mëposhtme.

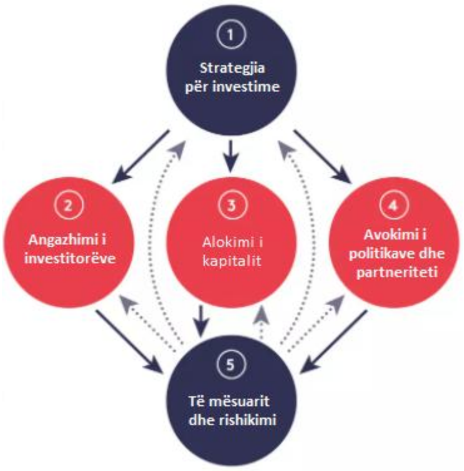

Figura 7.Tranzicioni i drejtë: pesë fushat e veprimeve për investitorët[45]

[44] OECDs Rural Agenda for Climate Action
[45]Climate change and the just transition - A guide for investor action. Grantham Research Institute on Climate Change and the Environment. London School of Economics and Political Science. London, 2018

- Ndërtimi i përparësivekonkurruese të rajoneve rurale në prodhimin e energjisë së ripërtëritshme, krijimi i ekosistemeve lokale të inovacionit dhe lidhja me nisma të reja.

Të sigurohet që komunitetet lokale të përfitojnë nga partneriteti me investitorët privatë nëpërmjet marrëveshjeve kuptimplote të bashkëpronësisë ose ndarjes së përfitimeve.

- Mbështetja e menaxhimit të qëndrueshëm të kapitalit natyror, praktikave të qëndrueshme të menaxhimit të tokës dhe krijimit të vlerës nga restaurimi, ruajtja dhe rritja e ekosistemeve për zhvillimin rural.

Vendosja e një planifikimi të integruar hapësinor për përdorimin e tokës në të gjithë territoret funksionale për të minimizuar modelet e zhvillimit të paqëndrueshëm (të tilla si përhapja (zgjerimi) urbane dhe humbja e biodiversitetit) dhe për të rritur zhvillimin e qëndrueshëm me sekuestrim të lartë të karbonit dhe potencial zhvillimi socio-ekonomik, të tilla si agropylltaria, bujqësia e zgjuar për klimën, eko-turizmi dhe pylltaria e qëndrueshme. Në mënyrë kritike procesi kërkon: përfshirjen e zërave lokalë ruralë (p.sh. njohuritë tradicionale lokale); investimi në zgjidhje të bazuara në natyrë (p.sh., menaxhimi i rrezikut nga përmbytjet dhe thatësira); dhe zhvillimin e mekanizmave inovativë të tregut si certifikimi dhe pagesat për skemat e shërbimeve të ekosistemit (PES).

- Mbështetja për kalimin drejt një ekonomie qarkoredhe bio-ekonomike për të minimizuar presionet mjedisore dhe për të promovuar efiçiencën e burimeve për të ofruar mundësi për modele të reja biznesi rurale dhe për të krijuar tregje të reja.

Kjo përfshin eksplorimin e lidhjeve rurale-urbane dhe mbështetjen e angazhimit dhe pranimit të komuniteteve lokale në proces.

- Kontributi në dekarbonizimin e transportit në rajonet rurale duke përshpejtuar kalimin drejt opsioneve më të qëndrueshme dhe inovative të mobilitetit, si dhe zhvillimi dhe lidhja mezgjuarsi e infrastrukturës së nevojshme fizike dhe digjitale (psh. gjenerimi i energjisë nga burimet e ripërtëritshme, lidhje e shpejtë me internetin, etj.).

10.1. Veprimet për uljen e emetimit të GS dhe veprimet për përshtatje për sektorin e zhvillimit rural

Në këtë dokument, në planin e masave për zbatim, zhvillimi rural është ndarë sipas këtyre nënsektorëve dhe objektivave për secilin nënsektor:

- Nënsektori i bujqësisë me objektivin: Zhvillimi i sistemit të qëndrueshëm, efiçient dhe rezistent bujqësor ndaj ndryshimeve klimatike;
- Nënsektori i biodiverzitetit me objektivin: Mbrojtja e biodiversitetit në tërë territorin e Komunës;
- Nënsektori i pylltarisë me objektivin: Kapja (absorbimi) i CO_2 përmes menaxhimit të qëndrueshëm të pyjeve;
- Nënsektori i turizmit rural e ka objektivin: Planifikimi dhe zhvillimi i turizmit të qëndrueshëm dhe rezistent ndaj ndryshime klimatike;

Në këtë plan janë vendosur masat që kanë të bëjnë me uljene emetimeve të GS (zbutjen nga ndryshimet klimatike) dhe masa të caktuara për përshtatje për sektorin e zhvillimit rural. Llogaritja e saktë e uljes së emetimeve të GS te masat për zbutje, mund të bëhet vetëm pas hartimit të paramasave dhe zbatimit të masave të propozuara, prandaj nuk janë tërësisht të llogaritura në këtë plan.

10.2. Plani i masave në sektorin e zhvillimit rural

Sektori: Shërbimeve Publike		Indikatorët e suksesit	Institucioni përgjegjës	Sektorët e ndërlidhur	Afati kohor për realizimin	Kostoja financiare	Burimi i financimit	Uljen e CO2 (ton/vit)	Statusi	Projekt /Plani Sektorial	Prioriteti
Nënsektori: Bujqësia											
Objektivi 10.1: Zhvillimi i sistemit të qëndrueshëm, efiçient dhe rezistent bujqësor ndaj ndryshimeve klimatike											
Masa 10.1.1: Përshtatja ndaj ndryshimeve klimatike me rritjen sigurisë së furnizimit përmes rritjes së prodhimtarisë bujqësore lokale											
10.1.1.1	Studimi i fizibilitetit për identifikimin e zonave për ndërtim të infrastrukturës së rrugëve fushore për bujqësi në tërë territorin e Komunës. Studimi gjithashtu do të identifikojë rritjen e mundësive dhe përfitimeve për zhvillimin e bujqësisë.	– Raporti i Studimit të fizibilitetit	– Drejtoria Komunale e Bujqësisë	– Drejtoria e urbanizmit dhe planifikimit – Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe emergjencë – Drejtoria për pronë dhe kadastër	2022-2023	218,500.00	– Buxheti komunal			Propozim i ri	
10.1.1.2	Ndërtimi i infrastrukturës së rrugëve fushore për bujqësi në tërë territorin e Komunës, bazuar në rekomandimet e Studimit të fizibilitetit.	– Gjatësia e rrugëve të reja të hapura fushore (në km)	– Drejtoria Komunale e Bujqësisë	– Drejtoria e urbanizmit dhe planifikimit – Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe emergjencë – Drejtoria për pronë dhe kadastër	2024-2025	218,500.00	– Buxheti komunal			I paraparë në HZK	
10.1.1.3	Furnizimi me material fidanor Hardhi rrushi –Kumbull-Arrë-Lajthi	– Numri i fidaneve të mbjellura	– Drejtoia Komunale e Bujqësisë	– Drejtoria për pronë dhe kadastër	2022-2025	134,000.00	– Buxheti komunal			I paraparë në HZK	

10.1.1.4	Projektet zhvillimore për përpunimin e produkteve bujqësore	– Numri i projekteve të mbështetura	– Drejtoia Komunale e Bujqësisë	– Drejtoria për pronë dhe kadastër	2022-2025	210,000.00	– Buxheti komunal			I paraparë në HZK	
10.1.1.5	Projektet zhvillimore për Hortikulturë	– Numri i projekteve të mbështetura	– Drejtoia Komunale e Bujqësisë	– Drejtoria për pronë dhe kadastër	2022-2025	100,000.00	– Buxheti komunal			I paraparë në HZK	
10.1.1.6	Projektet zhvillimore për Bletari, shpeztari, peshkatari	– Numri i projekteve të mbështetura	– Drejtoia Komunale e Bujqësisë	– Drejtoria për pronë dhe kadastër	2022-2025	100,000.00	– Buxheti komunal			I paraparë në HZK	
10.1.17	Projektet zhvillimore për Turizëm Rural bujqësor	– Numri i projekteve të mbështetura	– Drejtoia Komunale e Bujqësisë	– Drejtoria për pronë dhe kadastër	2022-2025	100,000.00	– Buxheti komunal			I paraparë në HZK	
10.1.1.8	Krijimi i hartës së tokës bujqësore për territorin e komunës, e cila do të përcakton rajonizimin e tokave në bazë të rendimentit më të lartë të studiuar të kulturave bujqësore.	– Harta e rajonizimit të tokave bujqësore	– Drejtoia Komunale e Bujqësisë	– Drejtoria për pronë dhe kadastër	2023-2027	100,000.00	– Buxheti komunal			Propozim i ri	
						1,181,000.00					
Masa 10.1.2: Konzervimi i ujit dhe shfrytëzimi me efiçiencë i ujit për ujitje të tokës bujqësore											
10.1.2.1	Studimi i fizibilitetit për ndërtimin e pikave akumuluese të ujit për zhfrytëzimin e tyre për ujitje dhe nga zjarrfikësit në rastet e zjarreve fushore/pyjore. Studimi të analizojë mundësinë e rimbushjes së akumulacioneve me pompa me ngasje nga energjia diellore PV.	– Raporti i Studimit të fizibilitetit	– Drejtoria për bujqësi, zhvillim rural dhe pylltari	– Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe emergjencë – Drejtoria e urbanizmit dhe planifikimit	2023-2024	15,000.00	– Buxheti komunal, – Donatorë			Propozim i ri	

10.1.2.2	Ngritja e digave sipërfaqsore për akumulimin e ujërave për ujitje dhe fikjen e zjarreve.	- Numri i digave të ngritura	- Drejtoria për bujqësi, zhvillim rural dhe pylltari	- Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe emergjencë - Drejtoria e urbanizmit dhe planifikimit	2023-2027	350,000.00	- Buxheti komunal, - Qeveria e Kosovës, - Donatorë			Propozim i ri	
10.1.2.3	Promovimi i sistemit të ujitjes pikë-pikë përmes mbështetjes së fermerëve me sisteme të tilla të ujitjes	- Numri i sistemeve të ujitjes të instaluara dhe sipërfaqja e tokës së ujitur me sistemin pikë-pikë	- Drejtoria për bujqësi, zhvillim rural dhe pylltari	- Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe emergjencë - Drejtoria për pronë dhe kadastër	2023-2027	180,000.00	- Buxheti komunal, - Qeveria e Kosovës, - Donatorë			Propozim i ri	
						545,000.00					
Masa 10.1.3: Uljen e emetimeve të GS përmes ngritjes së EE dhe përdorimi i BRE në bujqësi											
10.1.3.1	Përgaditja dhe zbatimi i fushatës informuese mbi përfitimet e fermerëve nga përdorimi i teknologjive me efiçiencë të lartë të energjisë (psh. Frigoriferët me efiçiencë të lartë, etj), si dhe për mundësitë e shfrytëzimit të burimeve të ripërtëritshme të energjisë në bujqësi (psh. shfrytëzimi i energjisë diellore PV për ujitje me pompa, prodhimi i energjisë nga mbetjet organike të kafshëve, etj)	- Numri i fermerëve të përfshirë	- Drejtoria për bujqësi, zhvillim rural dhe pylltari	- Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe emergjencë	2023-2026	20,000.00	- Buxheti komunal, - Qeveria e Kosovës, - Donatorë			Propozim i ri	

10.1.3.2	Krijimi i skemës së subvencionimitpër nxitjen e zëvendësimit të teknologjive jo-efiçiente me teknologji me efiçiencë të lartë të energjisë dhe pajisjet për shfrytëzim të burimeve të ripërtëritshme të energjisë në bujqësi, (përfshirë frigoriferët me efiçiencë të lartë, energjinë diellore PV, etj)	- Sasia e ulur e emetimeve të GS nga subvencionimi	- Drejtoria për bujqësi, zhvillim rural dhe pylltari	- Drejtoria e financave	2023-2026	200,000.00	- Buxheti komunal, - Qeveria e Kosovës, - Donatorë			Propozim i ri	
						220,000.00					
Masa 10.1.4: Ulja e emetimeve të GS përmes riciklimit të mbetjeve organike shtazore dhe kompostimit të mbetjeve bujqësore											
10.1.4.1	Studimi i potencialit për prodhimin e ushqimit për kafshë mishngrënëse nga mbjetjet organike të kafshëve të therura në territorin e Komunës.	- Raporti i studimit	- Drejtoria për bujqësi, zhvillim rural dhe pylltari	- Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe emergjencë - Ekoregjioni - Sektori privat	2023-2024	10,000.00	- Buxheti komunal, - Qeveria e Kosovës, - Donatorë - Sektori privat			Propozim i ri	
10.1.4.2	Studimi i fizibilitetit për potencialin e gjenerimit të biogasit dhe mbetjes organike – materialit të kompostuar fertilizues për plehërimin e bimëve	- Raporti i studimit	- Drejtoria për bujqësi, zhvillim rural dhe pylltari	- Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe emergjencë - Sektori privat	2023-2025	15,000.00	- Buxheti komunal, - Qeveria e Kosovës, - Donatorë - Sektori privat			Propozim i ri	
10.1.4.3	Ndërtimi i impianteve të vegjël për riciklimin e plehut organik të kafshëve për prodhimin e biogasit dhe mbetjes organike – materialit të kompostuar fertilizues për plehnimin e bimëve që e ul përdorimin e herbicideve.	- Numri i impianteve të ndërtuara	- Drejtoria për bujqësi, zhvillim rural dhe pylltari	- Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe emergjencë - Ekoregjioni, - Sektori privat	2025-2027	100,000.00	- Buxheti komunal, - Qeveria e Kosovës, - Donatorë - Sektori privat			Propozim i ri	

10.1.4.4	Kompostimi i mbetjeve frutore nga perimet, pemët dhe hardhitë e rrushit. Komposti i krijuar përdoret për plehërim të tokës.	– Numri i komposterëve	– Drejtoria për bujqësi, zhvillim rural dhe pylltari	– Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe emergjencë – Ekoregjioni, – Sektori privat	2025-2027	100,000.00	– Buxheti komunal, – Qeveria e Kosovës, – Donatorë – Sektori privat			Propozim i ri	
						225,000.00					
Masa 10.1.5: Mbrojtja e prodhimeve bujqësore nga ndikimet e ndryshimeve ekstreme të motit											
10.1.5.1	Ngritja e Njësisë (Stacionit) për mbështetjen e fermerëve të Komunës. Kjo Njësi të pajiset me staf profesional dhe me pajisje teknike për monitorimin, identifikimin dhe parandalimin e sëmundjeve të bimëve, këshillimin e fermerëve lidhur me përdorimin e drejtë të pesticideve në bujqësi, si dhe këshillime të ndryshme për ngritjen e produktivitetit bujqësor.	– Njësia (stacioni) i themeluar dhe funksional	– Drejtoria për bujqësi, zhvillim rural dhe pylltari	– Drejtoria e financave – Ministria e Financave e Kosovës	2023-2027	120,000.00	– Buxheti komunal, – Qeveria e Kosovës, – Donatorë			Propozim i ri	
10.1.5.2	Koordinimi me nivelin qëndror për ndërtimin e Stacionit për mbrojtjen nga breshëri për territorin e Komunës së Suharekës	– Stacioni për mbrojtjen nga breshësri i ndërtuar dhe funksional	– Drejtoria për bujqësi, zhvillim rural dhe pylltari	– Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe emergjencë – MMPHI	2023-2027	200,000.00	– Komuna e Suharekës – Qeveria e Kosovës, – Donatorë			Propozim i ri	
						320,000.00					
Gjithsej për Nën-sektorin e Bujqësisë						**2,491,000.00**					
Nënsektori: Biodiversiteti											
Objektivi 10.2: Mbrojtja e biodiversitetit në tërë territorin e Komunës											
Masa 10.2.1: Krijimi i bazës së të dhënave për biodiversitet në territorin e Komunës											

10.2.1.1	Krijimi i inventarit për botën shtazore për tërë territorin e Komunës, përfshirë identifikimin e lokacioneve të kafshëve të egra (dhe ato në zhdukje/nën mbrojtje).	– Raporti i inventarit i kompletuar dhe publikuar	– Drejtoria për bujqësi, zhvillim rural dhe pylltari	– MBPZhR – MMPHI	2023-2027	250,000.00	– Komuna e Suharekës – Qeveria e Kosovës, – Donatorë			Propozim i ri	
10.2.1.2	Krijimi i inventarit për botën bimore, përfshirë identifikimin e lokacioneve të shtrirjes së bimësisë së caktuar.	– Raporti i inventarit i kompletuar dhe publikuar	– Drejtoria për bujqësi, zhvillim rural dhe pylltari	– MBPZhR – MMPHI	2023-2027	200,000.00	– Komuna e Suharekës – Qeveria e Kosovës, – Donatorë			Propozim i ri	
						450,000.00					
Masa 10.2.2: Përmirësimi i kushteve për lëvizje të lirë të kafshëve (korridoret e migrimit) dhe mbrojtja e kafshëve nga sëmundjet											
10.2.2.1	Studimi për identifikimin e vendeve përgjatë rrugëve ekzistuese për automjete, për të krijuar korridore të gjelbra (mbikalime apo nënkalime) për migrim të kafshëve të egra.	– Raporti i studimit	– Drejtoria për bujqësi, zhvillim rural dhe pylltari – MBPZhR	– MMPHI	2023-2027	100,000.00	– Komuna e Suharekës – Qeveria e Kosovës, – Donatorë			Propozim i ri	
10.2.2.2	Ndërtimi i korridoreve me mbikalim ose nënkalim për migrimin e kafshëve në akset rrugore ekzistuese.	– Numri i korridoreve të ndërtuara	– Drejtoria për bujqësi, zhvillim rural dhe pylltari – MBPZhR	– Drejtoria e urbanizmit dhe planifikimit – MMPHI	2023-2027	350,000.00	– Komuna e Suharekës – Qeveria e Kosovës, – Donatorë			Propozim i ri	

10.2.2.3	Masat për mbrojtjen e kafshëve nga sëmundjet e ndryshme, sidomos hedhja e vaksinave përmes ushqimit për mbrojtje nga tërbimi dhe sëmundje tjera.	– Sasia e vaksinave të hedhura për kafshët e egra – Monitorimi i sëmundjeve të kafshëve dhe statistikat e sëmundjeve të paraqitura dhe efektit të vaksinave	– Drejtoria për bujqësi, zhvillim rural dhe pylltari – MBPZhR	– Drejtoria e urbanizmit dhe planifikimit – MMPHI	2023-2027	100,000.00	– Komuna e Suharekës – Qeveria e Kosovës, – Donatorë			Propozi m i ri	
						550,000.00					
Gjithsej për Nën-sektorin e Biodiversitetit						**1,000,000.00**					
Nënsektori: Pylltaria											
Objektivi 10.3: Kapja e CO2 përmes menaxhimit të qëndrueshëm të pyjeve											
Masa 10.3.1: Mirëmbajtja e sipërfaqes ekzistuese pyjore dhe rritja e sipërfaqes pyjore											
10.3.1.1	Koordinimi me nivelin qëndror për pyllëzimin dhe ri-pyllëzimin e sipërfaqeve të zhveshura pyjore në territorin e Komunës.	– Sipërfaqja e pyllezuar dhe e ri-pyllëzuar – Numri i fidaneve drusore të mbjellura	– MBPZhR	– MMPHI – Drejtoria e Bujqësisë	2023-2027	200,000.00	– Komuna e Suharekës – Qeveria e Kosovës, – Donatorë			Propozi m i ri	
10.3.1.2	Mbrojtja e pyjeve nga DISPARI – insekt që dëmton shëndetin dhe e than pemë, sidomos është i dëmshëm për qarrin, bungun, mollën, kumbullën, hardhinë, plepin e bardhë, shkozën, etj. (Trajtimi me insekticid mimik dhe prerje mekanike)	– Sipërfaqja pyjore e trajtuar për mbrojtje nga DISPARI	– Drejtoria për bujqësi, zhvillim rural dhe pylltari	– Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe emergjencë – Agjensioni i pylltarisë i Kosovës	2023-2027	150,000.00	– Buxheti komunal, – Qeveria e Kosovës, – Donatorë			Propozi m i ri	

10.3.1.3	Prodhimi i biomasës drusore të bëhet në kuadër të procesit të menaxhimit të pyjeve, që përfshin rrallimin, eleminimin e druve të thyera, marrjen e degëve nga lisat e prerë dhe pastrimin e terrenit. Kjo në të njëjtën kohë ndihmon edhe në eleminimin e rreziqeve për përhapjen e zjarreve të egra në pyje.	- Sipërfaqja e pastruar e pyjeve - Sasia e biomasës drusore e përfituar nga pastrimi dhe menaxhimi i pyjeve	- Agjensioni i pylltarisë i Kosovës	- Drejtoria për bujqësi, zhvillim rural dhe pylltari	2023-2027	0,000.00	- Sektori privat			Propozim i ri	
						350,000.00					
Masa 10.3.2: Mbrojtja e pyjeve nga zjarret											
10.3.2.1	Koordinimi me nivelin qëndror të qeverisjes dhe Agjencionin për menaxhimin e emergjencave (AME) për krijimine sistemit të automatizuar për monitorimin dhe paralajmërimin e hershëm të zjarreve në pyje në kohë reale. Sistemi i tillë është i bazuar në senzorë të vendosur në pika të caktuara në pyje që detektojnë lokacionin e zjarrit në pyll dhe e paraqesin këtë në ekranin monitorues përmes aplikimit të koordinatave në GIS në hartën topografike.	- Sistemi i monitorimit të zjarreve në pyeje i krijuar dhe funksional	- Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe emergjencë	- Drejtoria për bujqësi, zhvillim rural dhe pylltari - MBPZhR - MMPHI	2023-2027	250,000.00	- Komuna e Suharekës - Qeveria e Kosovës, - Donatorë			Propozim i ri	
10.3.2.2	Koordinimi me nivelin qëndror të qeverisjes dhe AME për ngritjen e digave sipërfaqësore për akumulimin e ujërave për mbrojtje nga zjarret në pyje në zonat malore	- Numri i digave të ngritura - Sasia e ujit të akumuluar (në m^3)	- Drejtoria për bujqësi, zhvillim rural dhe pylltari	- Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe emergjencë - Drejtoria e urbanizmit dhe planifikimit - Agjensioni i pylltarisë i Kosovës	2023-2025	180,000.00	- Buxheti komunal, - Qeveria e Kosovës, - Donatorë			Propozim i ri	

10.3.2.3	Krijimi i ekipeve vullnetare për shuarjen e zjarreve të egra në pyje dhe fusha. Ekipet vullnetare të trajnohen dhe të pajisen me mjetet e duhura për shuarjen e zjarreve në terrenet malore dhe fushore.	– Numri i ekipeve vullnetare për shuarjen e zjarrit – Numri i zjarrfiksëve vullnetarë të regjistruar, pajisur dhe	– Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe emergjencë	– Njësia e zjarrfiksëve të Komunës së Suharekës	2022-2024	80,000.00	– Buxheti komunal, – Qeveria e Kosovës, – Donatorë			Në proces	
						510,000.00					
Masa 10.3.3: Mbrojtja e pyjeve nga sëmundjet e zakonshme dhe atyre që lidhen me ndryshimet klimatike											
10.3.3.1	Ngritja e përgjegjësive për parandalimin e sëmundjeve të reja që paraqiten në pyjet e territorit të komunës	– Numri i sëmundjeve të identifikuara dhe parandaluara	– MBPZhR	– Drejtoria për bujqësi, zhvillim rural dhe pylltari	2022-2027	Masë oganizative	– MBPZhR – Buxheti komunal,				
Gjithsej për Nën-sektorin e Pylltarisë						**860,000.00**					
Nënsektori: Turizmi rural											
Objektivi 10.4: Planifikimi dhe zhvillimi i turizmit të qëndrueshëm dhe rezistent ndaj ndryshime klimatike											
Masa 10.4.1: Planifikimi strategjik dhe promovimi i turizmit në Suharekë											
10.4.1.1	Hartimi i Planit strategjik zhvillimor komunal të turizmit	– Dokumenti i Planit strategjik	– Drejtoria për bujqësi, zhvillim rural dhe pylltari	– Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe emergjencë – Drejtoria për kulturë, rini, sport dhe mërgatë	2022-2023	15,000.00	– Buxheti komunal			Ekzistues (Projekte ideore, turizëm (2021-2026)	

10.4.1.2	Hartimi i materialeve promovuese (fletushkave, broshurave, stickers-ave) për turizmin si dhe informimin e turistëve lidhur me ruajtjen e mjedisit e biodiversitetit në zonat turistike	- Materialet promovuese	- Drejtoria për bujqësi, zhvillim rural dhe pylltari	- Drejtoria për kulturë, rini, sport dhe mërgatë	2022-2023	4,000.00	- Buxheti komunal				Ekzistues (Projekt e ideore, turizëm (2021-2026)	
10.4.1.3	Zhvillimi i filmit dokumentar për promovimin e turizmit si dhe informimin e turistëve lidhur me ruajtjen e mjedisit e biodiversitetit në zonat turistike	- Dokumentari i zhvlilluar dhe publikuar	- Drejtoria për bujqësi, zhvillim rural dhe pylltari	- Drejtoria për kulturë, rini, sport dhe mërgatë	2022-2023	5,000.00	- Buxheti komunal				Ekzistues (Projekt e ideore, turizëm (2021-2026)	
10.4.1.4	Zhvillimi i web-faqes për promovimin e turizimit, përfshirë eko-turizmin rural në disa gjuhë dhe promovimi në Facebook e Instagram, me foto nga pikat eko-turistike.	- Web faqja e zhvilluar dhe funksionale	- Drejtoria për bujqësi, zhvillim rural dhe pylltari	- Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe emergjencë - Drejtoria për kulturë, rini, sport dhe mërgatë	2022-2023	1,000.00	- Buxheti komunal				Ekzistues (Projekt e ideore, turizëm (2021-2026)	
10.4.1.5	Krijimi i Qendrës informuese turistike digjitale. Qendra digjitale do të ketë edhe informata për turizmin rural që lidhen me kujdesin në: hedhjen e mbeturinave, pikave në stazat e ecjes dhe çiklizmit ku ka ujë të pijshëm, pikat për ofrimin e kujdesit shëndetësor, informata të kujdesit për parandalimin dhe mbrojtjen nga zjarret e egra pyjore dhe fushore, etj.	- Sigurimi i pajisjeve digjitale për informimin dhe orientimin e turistëve	- Drejtoria për bujqësi, zhvillim rural dhe pylltari	- Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe emergjencë - Drejtoria për kulturë, rini, sport dhe mërgatë	2022-2023	4,000.00	- Buxheti komunal - MTI				Ekzistues (Projekt e ideore, turizëm (2021-2026)	

10.4.1.6	Themelimi i qendrës për promovimin e turizmit dhe trashëgimisë kulturore dhe natyrore (Muzeu Turistik).	- Muzeu turistik i kompletuar, në kuadër të muzeut të qytetit	- Drejtoria për bujqësi, zhvillim rural dhe pylltari	- Drejtoria për kulturë, rini, sport dhe mërgatë	2022-2024	100,000.00	- Buxheti komunal - Donatorët			Ekzistues (Projekte ideore, turizëm (2021-2026)	
10.4.1.7	Trajnimi/aftësimi i 3 cicëronëve turistik në komunë. Cicëronët do të aftësohen të promovojnë turizmin e gjelbër, edukimin e turistëve përmes mënyrës së sjelljes së vetë cicëronëve në lidhje me largimin e mbeturinave gjatë vizitave, kujdesit që do të tregojnë ndaj mos-përdorimit të zjarrit të hapur në natyrë, mos-pirjen e duhanit, kujdesin ndaj turistëve që hudhin filterat e cigareve (mbetjet e cigareve) në natyrë, etj.	- 3 cicëron të trajnuar/aftësuar	- Drejtoria për bujqësi, zhvillim rural dhe pylltari	- Drejtoria për kulturë, rini, sport dhe mërgatë - Sektori privat	2022-2023	5,000.00	- Buxheti komunal - Donatorët			Ekzistues (Projekte ideore, turizëm (2021-2026)	
10.4.1.8	Promovimi i prodhimeve lokale turistike përmes mbështetjes së zhvillimit të artizanateve/suvenireve	- Artizanatet kryesore të identifikuara dhe të mbështetura	- Drejtoria për bujqësi, zhvillim rural dhe pylltari	- Drejtoria për kulturë, rini, sport dhe mërgatë - Sektori privat	2023-2024	30,000.00	- Buxheti komunal - Donatorët			Ekzistues (Projekte ideore, turizëm (2021-2026)	
						164,000.00					
Masa 10.4.2: Zhvillimi i infrastrukturës për mbështetjen e eko-turizmit në territorin e Komunës së Suharekës											

10.4.2.1	Promovimi i eko-turizmit përmes përmirësimit të infrastrukturës për rritjen e turizmit rural duke aftësuar pikën për kamping veror tek “Gurra e Kadisë” në Budakovë. Infrastruktura do të përfshijë: vendosjen e tavolinave dhe uleseve të drurit, rregullimi i shtigjeve në hapësirën prej 3 ha, sigurimi i ujit të pijshëm të rrjedhshëm, furnizimi me kontejnerë për grumbullimin e mbeturinave, instalimin e ndriçimit me panele diellore PV.	- Pika e kampingut me infrastrukturë të rregulluar	- Drejtoria për bujqësi, zhvillim rural dhe pylltari	- Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe emergjencë - Sektori privat	2022-2023	25,000.00	- Buxheti komunal - MTI - Sektori privat - Donatorët			Ekzistues (Projekte ideore, turizëm (2021-2026)	
10.4.2.2	Identifikimi dhe renovimi i mullinjëve të vjetër si objekte të trashëgimisë kulturore	- Renovimi dhe preservimi i mullinjëve të identifikuar.	- Drejtoria për bujqësi, zhvillim rural dhe pylltari	- Drejtoria për kulturë, rini, sport dhe mërgatë - Sektori privat	2022-2023	100,000.00	- Buxheti komunal - MTI - Sektori privat - Donatorët			Ekzistues (Projekte ideore, turizëm (2021-2026)	
10.4.2.3	Identifikimi i familjeve të interesuara për ofrimin e shërbimeve për eko-tuirizëm rural dhe aftësimi i shtëpive për bujtina potenciale për zhvillimin e eko-turizmit rural. Do të promovohet renovimi i bujtinave me material ndërtimor miqësor ndaj mjedisit, me eficiencë të lartë të shfrytëzimit të energjisë dhe përdorim të BRE.	- Renovimi i 10 shtë pive rurale për bujtina, me bashkë financim.	- Drejtoria për bujqësi, zhvillim rural dhe pylltari	- Drejtoria e urbanizmit dhe planifikimit - Sektori privat	2022-2024	100,000.00	- Buxheti komunal - MTI - Sektori privat - Donatorët			Ekzistues (Projekte ideore, turizëm (2021-2026)	
10.4.2.4	Hapja e shtigjeve për ecje dhe shenjëzimi në Delloc, Gradanc, Budakovë, Mushtisht, Grejkoc. Shtigjet e ecjes do të kenë të ndërtuar vendet për pushim të furnizuar me ujë të rrjedhshëm për freskim nga valët e të nxehtit dhe të pajisura me kontejnerë për grumbullimin e mbeturinave.	- 5 shtigje për ecje të kompletuara në komunë	- Drejtoria për bujqësi, zhvillim rural dhe pylltari	- Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe emergjencë - Sektori privat	2022-2023	200,000.00	- Buxheti komunal			Ekzistues (Projekte ideore, turizëm (2021-2026)	

10.4.2.5	Rregullimi infrastrukturës në Delloc për parking të kampshtëpizave. Parkingu do të pajiset me infrastrukturë për promovimin e zhvillimit të eko-turizmit dhe uljen e emetimeve të GS: vendet për mbushjen e makinave elektrike, motorëve, biçikletave dhe trotinetëve elektrikë, ndriçim efiçient dhe ndriçim me panele diellore PV në pikat kyçe të lëvizjes së turistëve në zonat e ecjes aty ku nuk ka rrjet elektrik. Parkingu do të jetë i furnizuar me kontejnerë për grumbullimin e mbeturinave.	– Parkingu i kamp-shtëpizave i kompletuar me infrastrukturë përcjellëse	– Drejtoria për bujqësi, zhvillim rural dhe pylltari	– Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe emergjencë – Sektori privat	2022-2026	500,000.00	– Buxheti komunal – Donatorë			Ekzistues (Projekte ideore, turizëm (2021-2026)	
10.4.2.6	Shenjëzimi i shtigjeve të ecjes dhe vendosja e shenjave informuese për kafshët e egra, shenjat për kujdes nga përdorimi i zjarrit të hapur në zonat rekreative në tërë territorin e komunës.	– Shtigjet e ecjes të shenjëzuara me udhëzimet për mbrojtjen e kafshëve të egra dhe mbrojtjen nga përhapja e zjarreve.	– Drejtoria për bujqësi, zhvillim rural dhe pylltari	– Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe emergjencë – Sektori privat	2022-2026	100,000.00	– Buxheti komunal – Donatorë			Ekzistues (Projekte ideore, turizëm (2021-2026)	
10.4.2.7	Planifikimi dhe ndërtimi i shtigjeve të ecjes dhe shtigjeve të biçikletave për tërë territorin e komunës, duke marrë parasysh krijimin e pikave për pushim me ujë për pije dhe masa për pengimin e zjarreve të hapura.	– Gjatësia e shtigjeve për ecje dhe çiklizëm të planifikuara/ndërtuara	– Drejtoria për bujqësi, zhvillim rural dhe pylltari	– Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe emergjencë – Sektori privat	2023-2027	200,000.00	– Buxheti komunal – Donatorë			Ekzistues (Projekte ideore, turizëm (2021-2026)	

10.4.2.8	Promovimi i transportit pa emetime të GS dhe tymit përmes ndërtimit të stacioneve për mbushjen e makinave elektrike, motoçikletave elektrike, biçikletave dhe trotinetëve elektrikë, në zonat rekreative dhe fshatrat turistik.	– Numri i pikave për mbushjen e makinave, motoçikletave, biçikletave dhe trotinetëve elektrike në territorin e komunës.	– Drejtoria për bujqësi, zhvillim rural dhe pylltari	– Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe emergjencë – Sektori privat	2023-2027	150,000.00	– Buxheti komunal – Donatorë			Ekzistues (Projekte ideore, turizëm (2021-2026)	
10.4.2.9	Krijimi i sistemit për mbrojtje të banorëve dhe turistëve në raste të emergjencave si dhe në raste të fatkeqësive grupore ose individuale me krijimin e ekipit të kërkim-shpëtimit me theks të veçantë të veprimit në shtigjet e ecjes dhe çiklizimit malor si dhe në pikat me rrezikshmëri të lartë të lëvizjes dhe zonave me potencial të madh të zjarreve të egra malore.	– Ekipi i kërkim-shpëtimit i krijuar dhe funksional	– Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe emergjencë	– Drejtoria për bujqësi, zhvillim rural dhe pylltari – Sektori privat	2023-2024	50,000.00	– Buxheti komunal – Donatorë			Ekzistues (Projekte ideore, turizëm (2021-2026)	
10.4.2.10	Promovimi i turizmit rural pa ndotje përmes zgjerimit të sistemit ekzistues për menaxhimin e mbeturinave në territorin e komunës, krijimi i një plani të veçantë për grumbullimin e mbeturinave për zonat turistike rurale në të cilin do të përfshihet edhe vendosja e kontejnerëve për grumbullim të mbeturinave në pikat e ndaljes në shtigjet e ecjes dhe çiklizmit si dhe në të gjitha pikat rekreative për pikniqe si dhe në fshatrat turistik.	– Dokumenti i Planit për grumbullimin e mbeturinave në zonat turistike rurale	– Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe emergjencë	– Njësia e zjarrfiksëve të Komunës së Suharekës	2023-2024	40,000.00	– Buxheti komunal – Donatorë			Propozim i ri	

10.4.2.11	Promovimi i sigurisë së levizjes së turistëve përmes përdorimit të energjisë diellore PV për ndriçim publik në zonat turistike në të cilat nuk ekziston rrjeti i shpërndarjes së energjisë elektrike. Paraprakisht duhet të bëhet analiza për identifikimin e pikave kyqe që përfshijnë zonat e pikniqeve, udhëkryqet në fshatrat e zgjeruar turistik ku nuk ka rrjet të energjisë elektrike, udhëkryqe të frekuentuara nga turistët në zona të ndryshme malore, pika të frekuentuara në shtigjet e ecjes dhe çiklizmit.	– Ndriçimi me PV funksional për zonat kyçe të lëvizjes së turistëve malorë	– Drejtoria për Shërbime publike, mjedis dhe emergjencë	– Drejtoria e urbanizmit dhe planifikimit – Agjensioni i pylltarisë i Kosovës	2023-2024	120,000.00	– Buxheti komunal – Donatorë			Propozim i ri	
10.4.2.12	Promovimi i agro-turizmit vendor përmes subvencionimit të fermerëve me serra, bletë, bagëti të imta, etj.	– Numri i subvencioneve të dhëna, – Sasia e produkteve vendore të plasuara në treg	– Drejtoria për bujqësi, zhvillim rural dhe pylltari	– Drejtoria për pronë dhe kadastër		150,000.00	– Buxheti komunal – Donatorë			Propozim i ri	
Kostoja për zbatimin e masës						**1,645,000.00**					
Gjithsej për Nën-sektorin e turizmit rural						**1,809,000.00**					
Kostoja e përgjithëshme e vlerësuar e investimit për Sektorin e Zhvillimit rural:						**6,160,000.00**					

11. Referencat

- Climate Change 2022, Impacts, Adaptation and Vulnerability; Summary for policy makers
- Planizhillimor komunal Suharekë 2021-2029
- Projekt Harta Zonale e Komunës së Suharekës 2022-2030
- https://kk.rks-gov.net/suhareke/asambleistet/
- https://kk.rks-gov.net/suhareke/
- Balanca vjetore e energjisë në Kosovë 2018, 2019 dhe 2020. Agjencia e Statistikave të Kosovës
- Balanca vjetore e energjisë në Kosovë 2020. Agjencia e Statistikave të Kosovës
- Vlerësimi i burimeve të erës, NEK Umwelttechnik AG, 2010
- Raport i menaxhimit të mbeturinave komunale në Kosovë. Agjencia për mbrojtjen e mjedisit të Kosovës. Viti raportues 2019
- Raport i menaxhimit të mbeturinave komunale në Kosovë. Agjencia për mbrojtjen e mjedisit të Kosovës. Viti raportues 2020
- Rregullore për menaxhimin e mbeturinave në territorin e Suharekës, 2020
- Plani Komunal për Menaxhimin e mbeturinave 2016-2021, Komuna e Suharekës, 2016
- Plani Për Ndërhyrje Ndër-Sektoriale për Ndryshimet Klimatike për Prizrenin 2020-2025. Tetor 2019
- Plani Komunal për Menaxhimin e mbeturinave 2016-2021, Komuna e Suharekës, 2016
- Raporti, Gjendja e Hotspoteve në Kosovë, AMMK 2012
- Mjedisi i Kosovës 2020. Raport i treguesve mjedisorë. AKMM 2020.
- Statistikat e transportit dhe Telekomunikimit TM1 2021. ASK 2021.
- Raporti i emetimeve të gazrave serrë në Kosovë 2014-2019. AMMK 2021.
- OECDs Rural Agenda for Climate Action
- Climate change and the just transition - A guide for investor action. Grantham Research Institute on Climate Change and the Environment. London School of Economics and Political Science. London, 2018

12. Shtojcat

12.1. Veprimet e duhura kombëtare te Zbutjes (VDKZ-të)

Veprimet e Duhura Kombëtar të Zbutjes i referohen një sërë politikash dhe veprimesh që vendet ndërmarrin si pjesë e një angazhimi për të zvogëluar emetimet e gazrave serrë. VDKZ-të mund të jenë politikat për transformim brenda një sektori ekonomik, ose veprime nëpër sektorë të ndryshëm. Zbatimi i VDKZ-ve mundësohet nga teknologjia, financimi, dhe ngritja e kapaciteteve. VDKZ-tëndaj ndryshimeve klimatike duhet të jenë në përputhje me mundësitë dhe objektivat e shteteve të caktuara. Koncepti i VDKZ-ve pranon realitetin se jo të gjitha vendet kanë kapacitetet dhe mundësitë e njëjta për të investuar në aktivitete të cilat synojnë zbutjen e ndryshimeve klimatike. Prandaj, thekson

edhe ndihmën financiare nga vendet e zhvilluara për vendet në zhvillim për të zvogëluar emetime

NAMA u përdor për herë të parë në Planin e Veprimit Bali, si pjesë e Udhërrëfyesit të Balit, rënë dakord në Konferencën e Kombeve të Bashkuara për Ndryshimin e Klimës në Bali, në Dhjetor 2007.

12.2. Grupi Punues

Anëtarët e grupit punues do të bashkëpunojnë dhe punojnë së bashku me Qendrën për Zhvillim të Gjelbër dhe projektin "Fuqizimi i Veprimit Lokal për Klimën" që zbatohet nga UNDP, për të përpiluar inventarin e Gazrave Serrë (GS); një sistem të Matjes, Raportimit dhe Verifikimit (MRV); zhvilluar Planin për ndërhyrje ndër-sektoriale (PNNS); dhe zbatuar pilot projektet për VDKZ-tëpër Komunën e Suharekës ashtu që të zvogëlohet në përgjithësi sasia e emetimeve të GS.

Anëtarët e Grupit Punues të emëruar nga Kryetari i Komunës së Suharekës janë të listuar më poshtë:

Z.EnverShabani	Drejtor - Drejtoria e Shërbimeve Publike, Mjedis dhe Emergjenca
Znj.MihrijeSuka	Nënkryetare e KomunëssëSuharekës
Z.BeratKabashi	DShPME
Z.IsufHajdaraj	DShPME
Z.Fisnik Tahiri	DShPME
Znj.FlorindaIsufaj	DShPME
Z.HalitBuqa	Drejtoria e Inspektorateve
Z.Beqir Berisha	Drejtoria e Inspektorateve
Z.HajrushSuka	Drejtoria për Bujqësi dhe Turizëm
Znj.Doruntina Elshani	Drejtoria e Urbanizmit dhe Planifikimit Hapësinor
Znj.BlerinaHajdari	Drejtoria e Urbanizmit dhe Planifikimit Hapësinor
Z.UrimBytyqi	Hidroregjioni
Z.Ismet Krasniqi	Ekoregjioni
Znj.Zana Gashi	Handikos
Z.Valon Gashi	KEDS
Z.Valon Elshani	Shoqeri Civile - Efiçiencë
Z.Emir Morina	Inxhinier i komunikacionit – Ministria per Infrastrukture
Z.RefkiZogaj	Qendra Biznesi
Znj.BesaKuqi	Drejtoreshe – Drejtoria e Shendetesise dhe Mireqenies Sociale
Znj.ShegëBajraktari	Drejtoria Komunale për Arsim
Z.BajramTutaj	Perfaqesues i komunitetit – Shoqeri Civile
Z.AtdheBuzhala	Drejtoria per Gjeodezi dhe Kadaster
Z.Lorika Gashi	Drejtoreshe – Drejtoria per Kulture, Rini, Sport dhe Mergate

Z.RinorZyrapi	Zyra e informitit, Komuna e Suharekes
Z.BexhetBasha	OJQ (Bujqesi)
Z.ArsimRexhepaj	Zyrtar per eficience - DShPME
Z.Muharrem Krasniqi	Inxhinier i komunikacionit
Z.Latif Krasniqi	Doktor i shkencave te turizmit
Z.ShkelzenAvdyli	Student i arkitektures
Znj.DritaKabashi	Fermere
Znj. Merita Koqi,	Koordinatore e Qendrës për Zhvillim të Gjelbër, Suharekë

Grupi punues është përkrahur nga:

Znj. Xheva Berisha, Projekt Menaxhere, UNDP
Z. Maliq Pireci, Konsulent Vendor, UNDP
Znj. Elza Zhaveli, Zyrtare e Projekteve, UNDP